

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра історії України**

Методичні рекомендації
до семінарських занять та самостійної роботи з
обов'язкової освітньої компоненти

**УСНА ІСТОРІЯ:
ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ**

Житомир – 2024

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету ім. І. Франка,
протокол № 10 від 17 червня 2024 р.*

Рецензенти:

Буравський О.А., доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Махорін Г.Л., кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету.

Кондратюк Ю.С., кандидат історичних наук, доцент кафедри філософсько-історичних студій та масових комунікацій Державного університету «Житомирська політехніка».

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи з обов'язкової освітньої компоненти «Усна історія: теорія і методика досліджень» / Укл. Сичевський А. О. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 116 с.

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи містять перелік основних проблем обов'язкової освітньої компоненти «Усна історія: теорія і методика досліджень», плани семінарських занять та завдання для самостійної роботи з основною та додатковою літературою, інтернет-ресурсами до тем, перелік питань до заліку, критерії оцінювання навчальних досягнень, окреслені принципи організації самостійної роботи.

Для магістрантів історичного факультету денної форми навчання.

УДК 930.2

© А. О. Сичевський, 2024
© ЖДУ ім. І. Франка, 2024

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Розподіл навчального часу за темами та видами роботи.....	8
Тематика лекцій.....	12
Семінарські заняття	27
Принципи організації самостійної роботи.....	75
Перелік питань до екзамену.....	79
Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів.....	82
Основна література.....	84
Додаткова література.....	104
Інтернет-ресурси.....	110

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вивчення навчальної дисципліни «Усна історія: теорія і методика досліджень» складена для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань: 03 Гуманітарні науки, спеціальності: 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою: Історія та археологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є комплекс знань, що стосується розвитку усної історії в незалежній Україні, методики планування та реалізації усноісторичних проєктів, концептуальних підходів та трактувань усноісторичних джерел і наукових праць.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Модуль 1. Легітимізація усної історії в системі історичних наук. Методи та джерела усноісторичних досліджень: технології фіксації, транскрибування, архівація та інтерпретування.

Модуль 2. Сучасні усноісторичні дослідження з актуальних проблем історії України.

Освітня компонента «Усна історія: теорія і методика досліджень» викладається на I курсі магістратури, в I семестрі.

На вивчення освітньої компоненти відводиться 135 годин, 4,5 кредити ECTS.

Форма проведення занять: лекції, семінарські заняття.

Метою вивчення освітньої компоненти є ознайомлення магістрантів із розвитком та нинішнім станом усної історії в Україні, формування у них уявлення про методологію та цифрові технології фіксації, документування, архівування усноісторичної інформації і її інтерпретації у наукових досліджень та про роль, яку вони відіграють у сучасному історіографічному доробку з актуальних проблем української історії.

Основні **завдання** вивчення освітньої компоненти «Усна історія: теорія і методика досліджень»:

- охарактеризувати поняття усної історії, віхи її інституціоналізації;
- розглянути методи, теоретичні та концептуальні засади усної історії;

– висвітлити особливості створення усної історичних джерел та їхнього використання у науковій роботі.

Здобувачі повинні знати:

- основні наукові праці з дисципліни;
- методи, теоретичні та концептуальні засади усної історії;
- наукові підходи українських та іноземних центрів усної історії;
- принципи та критерії складання «маршрутів» інтерв'ю, вибору респондентів, підготовки уточнюючих опитувальних анкет;
- послідовність створення усного джерела в ході запису інтерв'ю;
- особливості транскрибування та збереження першоджерел і текстів в інформаційних банках або ж державних архівних установах.

Здобувачі повинні вміти:

- розробити проект та програму з усної історії;
- проводити інтерв'ю з визначеної теми дослідження;
- здійснювати письмову, аудіо- та відеофіксацію інтерв'ю;
- фіксувати візуальну інформацію, при записі усних свідчень;
- уніфіковано здійснювати транскрибування;
- оформлювати архівну документацію аудіо-, відеозаписів і транскриптів;
- організувати збереження та доступність для інших істориків створених усних архівів;
- писати наукові праці на основі усних архівів, дотримуючись вимог науково-довідкового апарату щодо джерельної бази;
- аналізувати та інтерпретувати усні джерела з використанням наявних опублікованих джерел та літератури.

Набуття soft-skills:

1. Базові комунікативні навички, які допомагають розвивати відносини з людьми, підтримувати розмову, ефективно вести себе в критичних ситуаціях при спілкуванні з оточуючими.

2. Навички self-менеджменту: допомагають ефективно контролювати свій стан, час, процеси.

3. Навички ефективного мислення, які допомагають зробити навчання більш системним.

Розвиток компетенцій за чотирма основними напрямками:

1. Комунікація:

- переконання і аргументація
- нетворкінг: побудова і підтримка відносин
- ведення дискусій
- проведення презентацій
- самопрезентація
- публічні виступи
- командна робота
- спрямованість на результат

2. Управління собою:

- управління емоціями
- управління стресом
- управління власним розвитком
- планування і цілепокладання
- тайм-менеджмент
- ентузіазм, ініціативність, наполегливість
- рефлексія

3. Мислення:

- системне мислення
- креативне мислення
- структурне мислення
- логічне мислення
- пошук і аналіз інформації
- вироблення і прийняття рішень
- проектне мислення
- тактичне і стратегічне мислення

4. Управлінські навички:

- управління виконанням
- планування
- постановка задач
- мотивація
- контроль за реалізацією завдань
- наставництво – менторінг, коучінг
- ситуаційне керівництво і лідерство
- ведення нарад
- управління проектами
- управління змінами
- делегування

Програмно-технічне забезпечення освітньої компоненти

Освітній процес забезпечується використанням технічного обладнання (комп'ютерів, мультимедійного обладнання), у тематичних кабінетах, в аудиторіях, де наявний вільний доступ до мережі Інтернет.

Методична карта освітньої компоненти

Модуль I. Легітимізація усної історії в системі історичних наук. Методи та джерела усноісторичних досліджень: технології фіксації, транскрибування, архівація та інтерпретування	
Тема 1.	Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії.
Тема 2.	Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз.
Тема 3.	Організація та проведення польових досліджень.
Тема 4.	Усні наративні джерела: формування та інтерпретування.
Тема 5.	Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень
Модуль II. Сучасні усноісторичні дослідження з актуальних проблем історії України	
Тема 6.	Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнаціональні стосунки у спогадах ворогуючих сторін.
Тема 7.	Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії.
Тема 8.	Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності.
Тема 9.	Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у XXI ст. (спогади учасників та очевидців).
Тема 10.	Село та місто: вивчення локальної історії методами усної історії.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ ТА ВИДАМИ РОБОТИ

Структура освітньої компоненти

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		Лекції	Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. Легітимізація усної історії в системі історичних наук. Методи та джерела усноісторичних досліджень: технології фіксації, транскрибування, архівація та інтерпретування												
Тема 1. Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії.	14	2	2	–	10	–	–	–	–	–	–	–
Тема 2. Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз.	16	4	2	–	10	–	–	–	–	–	–	–
Тема 3. Організація та проведення польових досліджень.	14	2	2	–	10	–	–	–	–	–	–	–
Тема 4. Усні наративні джерела: формування та інтерпретування.	13	2	2	–	9	–	–	–	–	–	–	–
Тема 5. Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень.	16	2	2	–	10	–	–	–	–	–	–	–
Разом за модулем 1	64	12	10	–	49	–	–	–	–	–	–	–
Модуль II. Сучасні усноісторичні дослідження з актуальних проблем історії України												
Тема 6. Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнаціональні стосунки у спогадах ворогуючих сторін.	14	2	2	–	10	–	–	–	–	–	–	–

Тема 7. Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії.	12	2	2	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності.	12	2	2	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у XXI ст. (спогади учасників та очевидців).	14	2	4	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Село та місто: вивчення локальної історії методами усної історії.	12	2	4	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 2	56	10	14	-	40	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	120	22	24	-	89	-	-	-	-	-	-	-

Теми лекційних занять (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії.	2
2	Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз.	4
3	Організація та проведення польових досліджень.	2
4	Усні наративні джерела: формування та інтерпретування.	2
5	Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень	2
6	Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнаціональні стосунки у спогадах ворогуючих сторін.	2
7	Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії.	2
8	Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності.	2

9	Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у XXI ст. (спогади учасників та очевидців).	2
10	Село та місто: вивчення локальної історії методами усної історії.	2
Всього:		22

Теми семінарських занять (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії.	2
2	Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз.	2
3	Організація та проведення польових досліджень.	2
4	Усні наративні джерела: формування та інтерпретування.	2
5	Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень.	2
6	Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнародні стосунки у спогадах ворогуючих сторін.	2
7	Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії.	2
8	Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності.	2
9	Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у XXI ст. (спогади учасників та очевидців).	4
10	Село та місто: вивчення локальної історії методами усної історії.	4
Всього:		24

Самостійна робота (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

		годин
1	Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії.	10
2	Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз.	10
3	Організація та проведення польових досліджень.	10
4	Усні наративні джерела: формування та інтерпретування.	9
5	Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень.	10
6	Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнародні стосунки у спогадах ворогуючих сторін.	10
7	Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії.	8
8	Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності.	8
9	Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у XXI ст. (спогади учасників та очевидців).	8
10	Село та місто: вивчення локальної історії методами усної історії.	6
Всього:		89

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Модуль № 1.

Легітимізація усної історії в системі історичних наук. Методи та джерела усної історичних досліджень: технології фіксації, транскрибування, архівація та інтерпретування

Лекція № 1. Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії

Радикальний поворот в історичній науці середини ХХ ст. – переорієнтації дослідницьких стратегій на пізнання і розуміння індивідуального досвіду людини як учасника, свідка, суб'єкта, головної дійової особи історії. Мікроісторія, історія повсякдення, соціальна історія. Вивчення минулого в антропологічному вимірі, з позиції індивіда, пересічної особи, її повсякдення. Індивідуальна та колективна варіативність і альтернативність розуміння історичних зрушень. Неоднозначність історичних інтерпретацій, множинність історичних правд. Перше застосування терміну «усна історія» Джозефом Гоулдом у середині 1930-х рр. Пропозиції щодо вжитку в науковому апараті гуманітарних наук альтернативних дефініцій «жива історія», «усне документування». Американський історик, журналіст та біограф Аллан Невінс – засновник усної історії як окремої галузі науки (1938 р.). Його книга «Ворота в історію» (Нью-Йорк – Лондон, 1938 р.)

Періодизація становлення усної історії у другій половині ХХ ст. за американським професором Девідом Дунавесом (чотири генерації вчених). Генерація 1940-х - середини 1960-х рр. (Аллан Невінс та Луїз Старр) концентрувалася на фіксації спогадів видатних особистостей. Центр дослідження усної історії при Колумбійському університеті в Нью-Йорку (1948 р.). Заснування усної історичних архівів з у США. Генерація кінця 1960–1970-х рр. (провідні американські науковці – Пол Томпсон, Девід Дунавей, Шерна Глюк). Створення асоціацій усної історії у США (1966 р.), Австралії (1970 р.), Великій Британії (1973 р.), Канаді (1975 р.). Історики цієї генерації акцентували увагу на «мовчазній» більшості: місія усної історії – розкрити специфіку життя дискримінованих й маргіналізованих суспільних груп (расові, етнічні меншини, робітництво, жіноцтво), що раніше залишалися поза дослідницьким фокусом. Генерація 1980-х рр. загострила увагу на дискусіях щодо

співвідношення аматорства та академічності в усній історії, способах конструювання історії в ході інтерв'ювання, опосередкованості спогадів та фрагментарності пам'яті. Генерація 1990-х рр. (Алессандро Портеллі, Роналд Гріл) в епоху постмодернізму зосередилась на на пізнанні історичних сенсів. Створено Міжнародну асоціацію усної історії (1996 р.). Міждисциплінарний характер усної історії, використання методів та матеріалів гуманітарними науками (зв'язок з історією, етнологією, антропологією, краєзнавством, фольклористикою, соціологією, лінгвістикою, психологією, педагогікою). У суспільних науках відбувся «лінгвістичний поворот» – обговорювалися якісні методи аналізу текстів та мови наративу.

Чотири зміни парадигм в теорії та практиці усної історії за австралійським дослідником Алістером Томсоном. Повоєнний ренесанс спогаду як джерела «народної історії». Розвиток «постпозитивістських» підходів до пам'яті та суб'єктивності, що почався наприкінці 1970-х рр. Трансформація розуміння ролі усного історика як інтерв'юєра та аналітика з кінця 1980-х рр. Цифрова революція кінця 1990 – початку 2000-х рр. Книга Пола Томпсона «The Voice of the Past: Oral History» (1978 р.). Громадські проекти дослідження маргінальних груп, таких як бездомні та біженці. Комеморативні практики. «Вуличний діалог з бездомними» американського міста Клівленд. «Постдокументальна чутливість».

Міжпоколіннева передачі інформації, моделювання образів. Категоріальний комплекс «критична ситуація – переживання». Стрес, фрустрація, конфлікт і криза. Соціальна зумовленість пам'яті й спогадів. Побудова «теорії випадку». Символьний арсенал культури. Ціннісна реконструкція минулого, «простори спогаду», знаки-символи в житті індивіда. Приватний характер пам'яті. Способи трансляції пам'яті та контекстуальність. «Конфліктність сучасного».

Минуле очима рядових учасників історичного процесу. Пригнічення та домінування трактувань подій. Збереження для майбутніх поколінь духовного світу людини, його цінностей, традицій, стереотипів, страхів, надій. Критичні погляди історикамів-документалістів. Достовірність усних свідчень, «матричним текст», героїчні історичні міфи. Масштаб усної історії. Самовиправдання, провали пам'яті.

Лекція № 2. Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз

Наративне автобіографічне інтерв'ю. Метод аналізу наративного інтерв'ю німецького дослідника, професора Білефельдського університету Фріца Шютце. Обґрунтування методологічної доцільності імпровізованого інтерв'ю як форми комунікації, на противагу стандартизованому інтерв'ю. Імпровізоване наративне інтерв'ю Ф. Шютце для тематичного дослідження структури влади громад невеликих населених пунктів Німеччини. Методологічний інструментарій формального секвенційного, конwersаційного та компаративного аналізу. Текстуальні форми репрезентації біографічних структур. «Процесуальні структури» життєвого курсу. Біографічна траєкторія, «концептуалізація страждання», запропоновані Ф. Шютце. Принципові положення методики аналізу Ф. Шютце. Когнітивні фігури за Ф. Шютце. Етапи роботи з текстом інтерв'ю за Ф. Шютце. Формальні індикатори. Чотири підходи до наративного аналізу, що поєднує метод Ф. Шютце.

Біографічна розповідь (life story) як соціалізованою версією минулого. Співвідношення індивіда з соціальним інститутом. Хаос подій, думок, почуттів пам'яті респондента. Індивідуальна (соціальна) пам'ять, колективна пам'ять (Моріс Хальбвакс). Погляди Пола Томпсона та Алессандро Портеллі щодо усної історії як способу реконструкції минулого і інструменту вивчення феномену ментальності. Закони побудови біографічної розповіді респондента. Модель наративного конструювання німецького дослідника Вольфа Шміда. «Сюжетизація» особистого досвіду. Злам наративу.

Індуктивна польова робота (inductive fieldwork). Конкурентоздатність і пристосування групової пам'яті. Боротьба усередині сімейної пам'яті у поглядах німецького соціолога і соціального психолога Харальда Вельцера. Метод включеного спостереження, використовуваний в минулому практики представлень (performances).

Психологічне втручання. Травматичний досвід. Погляди щодо проведення інтерв'ю та його терапевтичної дії німецької дослідниці Габріель Розенталь. Техніка «сценічної пам'яті». Погляди

німецького психотерапевта Юргена Мюллер-Хохагена щодо травматизації.

Цифрові засоби образотворення. Мультиплікований образний ряд. Візуальні документи. Розвиток комунікацій. Варіанти багатовізуалізованого життєопису. Бум побутового фото в ХХ ст. Бачення фотоальбому як тексту. Жанрову класифікацію фотоальбомів. Соціальне конструювання повсякденності. Онтологія. Подвійне прочитання, полісемія фотографії. Гносеологія фото. Контекстуальність, соціокультурні рамки фото. Фотографія як виразник епохи, канва розгортання наративу.

(Де)структуруючі та комунікативні функції усної історії. «Мозаїка історичних образів». Генералізація матеріалу. Діалектика усної історії: зіткненню індивідуального і загального. Форми представлення сюжетної історії американським істориком та літературним критиком Хейденом Уайтом. Контури і блоки особистої історії.

Лекція № 3. Організація та проведення польових досліджень

НДР з краєзнавства у Запорізькому національному університеті. «Вісник краєзнавця». Експедиція 1993 р., етнографічні студії та етнографічна практика. «Народознавчий запитальник» мелітопольських краєзнавців. Запорізьке наукове товариство імені Якова Новицького (1997 р.). Запорізьке відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського (1998 р.).

Мікроклімат для проведення опитування. Правильна постановка запитання та володіння лексикою. Знання унікальних мовних одиниць. Конкретність формулювань. Можливість сформулювати власну думку, висловити своє ставлення та пояснити події, явища. Обмін інформацією між робочими групами. Ознайомлення з історією конкретного населеного пункту. Коригування запитальника у процесі роботи експедиції. Неофіційна версія розвитку подій. Побудова опитування. Засоби проведення інтерв'ю.

Способи актуалізації пам'яті респондента. Взаємоуточнення і взаємодоповнення інформації різними респондентами. Присутність під час інтерв'ю третього зайвого/незайвого. Застосування малюнкових методик (антропологія простору). Ментальні мапи.

Практика повторного запису, фольклорна трансмісія. Етнографічний репортаж. Тактика записувача.

Правові та етичні питання видання джерел усної історії. Захист персоніфікованої інформації та прав людини на приватне життя та приватну інформацію. Основні принципи публікації усних джерел. Основні типи видань джерел усної історії. Види та форми видань джерел усної історії. Способи видання джерел усної історії. Методи транскрипції усних повідомлень. Рекомендації щодо транскрипції усних повідомлень науково-критичним методом. Науково-довідковий апарат публікації джерел усної історії. Зміст археографічної частини передмови. Вміщення додатків та ілюстрацій.

Приналежність дослідника і досліджуваного до різних національностей, різність їхніх культур та мов. Потреба «перекладу» культурних кодів, символічного універсуму. Специфіка конкретної країни та характер стосунків між народами. Характер наративно-біографічних інтерв'ю з найстаршими респондентами. Поглиблені тематичні інтерв'ю з молодшими особами. Чужість та інтеракція. Чужість і побудова нарації. Модифікування співрозмовником своєї нарації з огляду на національність. Окреслення своєї ідентичності.

Лекція № 4. Усні наративні джерела: формування та інтерпретування

Погляди американського соціолога, професора Бостонського університету Катеріна Рісман щодо структурного аналізу оповіді. Проблема «типізації» в усній історії. Збої структуралістської критики джерела. Дослідження маргінальних груп. Відмежованість при аналізі розповіді респондента. Критичне проникнення у внутрішній світ респондента. Індивідуальний психічний світ, читання «тексту» людської пам'яті. Аналіз наративів у психології базується на ідеях множинна інтерпретація, невід'ємність тексту від контексту. Погляди щодо інтертекстуальності французького філософа Ролана Барта («обривки культурних кодів, формул, ритмічних структур, фрагментів соціальних ідіом»). Тематичний, структурний, інтеракційний та перформативний види аналізу. Структура біографічної історії за американським психологом і педагогом Джеромом Брунером.

Транскрибування. Вербальний і візуальний «текст», латентний контекст. Види фіксації матеріалів інтерв'ю. Олітературювання тексту. Фіксації вимови, фонетичне транскрибування. Науково-довідкова інформація. Запис-анотація. Прочитання респондентом, візування. Конструювання оповідачем суб'єктивної реальності. Узагальнення результатів дослідження. Співвідношення індивідуального досвіду з ширшими історичними процесами. Неупереджена інтерпретація. Підтвердження робочої гіпотези. Публікація інформації про інформанта, «досьє». Кодування усного джерела.

Техніка рецензування транскрипту респондентом за канадською дослідницею Вікторією Хагенс. Головні причини використання «member checking» за американською дослідницею, професором Каліфорнійського університету Ребою Пейдж. Транзактна і трансформаційна валідність. Стратегія взаємної роботи дослідника та інформанта над транскриптом. Репутація інформанта. Ієрархії цілей. Контекстуальна інформація (background) публікованих усних історій.

Артефакти усної історії як предмети правового регулювання. Правовий статус одиниць усної історії. Особливості правового захисту інтелектуальної власності. Двояка оцінка процесу оцифрування. Забезпечення захисту прав і правомірних інтересів осіб (захист приватного простору, захист честі і гідності, захист від наклепу і образ). Забезпечення громадських інтересів (захист державних, службових, комерційних таємниць, обмеження на поширення інформації, що порушує моральні норми).

Перегляд і оновлення системи комплектування архівів за кордоном в 1960–1970-х рр. Проблема зберігання архівів усних історичних джерел у вітчизняній практиці. Державні фондосховища. Формування фондів особистих документів та інтерв'ювання знаменитих земляків державними архівами. Ведення архівної документації аудіоджерел і транскриптів: картка документу, журнал надходжень і опис архівних фондів. Каталог, картотека, індексація запису інтерв'ю. Створення карток інформантів. Регламент роботи усного архіву.

З історії появи блогу у 1997 р. Інтернет-платформи для ведення блогу. Медіа комунікація. Можливості читачів. «Обличчя до обличчя». Блог як форум для дискусії та поширення пам'яті. Залучення та виведення обговорення на інтернаціональний рівень.

Контроль над відвідуваністю та запитом на контент. Емоція та почуття відвідувачів.

Лекція № 5. Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень

Польське товариство усної історії (2008 р.). Національний цифровий архів (2008 р.). Національний центр культури (1950 р.). «Абетка усної історії». Освітня програма «Свідки історії» (www.swiadkowiehistorii.pl). Програма «Усна історія» осередку «КАРТА» (2003 р.; www.karta.org.pl). Архів усної історії (www.audiohistoria.pl/web). Медіатека Будинку зустрічей з історією. Архів опозиції. «Забуті свідки ХХ століття». «Жінки супроти тоталітаризму». Проект «В черзі за рівноправ'ям. Польща 1945–1956 рр. у оповідях жінок» (з 2012 р.). Проекти «Емоційні життєписи. Суспільні зміни в Польщі в 1939–1989 рр. з точки зору психотерапевтів» і «Повідомлення сестер черниць 1945–1989». Музей Варшавського Повстання. Товариство дітей Голокосту. Музей Армії Крайової ім. генерала Еміля Фільдорфа «Ніла». Осередки «Гродська Брама – Театр NN» та «Пам'ять і Майбутнє». Центр документації вроцлавського відділення Спілки сибірських засланих. Музей польської еміграції. Дім польсько-німецької співпраці.

Записи народного життя Школи Шотландських студій в Единбурзькому університеті та Уельському народному музеї (1950-ті рр.). Конференція в Британському інституті записаного звуку (1969 р.). Шотландська група усної історії та дослідник Ерік Крегін (1978 р.). Товариство усної історії Британії (1983 р.). Журнал «Oral History». Ініціативи в Інституті діалекту та народних студій Лідського університету і Центрі англійської культурної традиції м. Шеффілд. Вивченні зникаючих мовних практик сільської місцевості. Британська бібліотека звукового архіву. Журнал «History Workshop Journal» (1976 р.). Діапазон тем: «історія знизу», робочий клас, історії т.зв. нееліт, сім'я та зображення дітей як активних акторів в історії. Проект «Едвардіанці: сімейне життя та професійний досвід до 1918, 1870–1973». Фонд лотереї Культурна спадщина. Національна колекція життєвих історій (1987 р.).

Спогади про міграцію до Канади «першопроходців» Василя Еленька та Івана Пилипова зібрані Іваном Боберським (опубліковані у 1937 р.). Праця Василя Чумера «Спомини про

переживання перших українських переселенців в Канаді» (1981 р.). Книга Гарі Пінюта «Земля болю, земля надій - особисті спогади українських першопоселенців. 1891–1914» (1978 р.). Внесок в усноісторичні дослідження Михайла Еванчука (спогади в архівах університету Манітоби). Канадське національного видання з усної історії «Форум» (з 1975 р.). Книга Мирни Косташ «Усі бабині діти» (1977 р.). про повсякденний досвід перших українців у сільській Альберті. Національний канадський музей цивілізації. Навчальна програма з українського фольклору в Альбертському університеті (1989 р.). Українсько-канадський дослідний та документаційний центр. Проект «Усна історія Голодомору 1932–1933 року» (1981–1988 рр.). Центр досліджень українського фольклору при Альбертському університеті. Проект «Маланка-2000». Проект «Місцева культура та культурний плюралізм у канадських преріях». Центр досліджень української спадщини при Саскачеванському університеті (1999 р.). Дослідження «Усна історія соціокультурних змін, ідентичності та етнічних відносин серед українців у канадських преріях» (2002–2003 рр.; Наталія Ханенко-Фрізен).

Модуль № 2.

Сучасні усноісторичні дослідження з актуальних проблем історії України

Лекція № 6. Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнаціональні стосунки у спогадах ворогуючих сторін

Сприйняття війни у поствоєнному німецькому суспільстві. Євреї та громадяни СРСР у пам'яті німців. Німеччина та німці у пам'яті радянських ветеранів війни. Усні історії членів ОУН, ветеранів УПА та колишніх вояків дивізії «Галичина». Сучасні дослідження історичної пам'яті про Другу світову війну в німецькому суспільстві.

Лекція № 7. Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії

Колаборація у повсякденному сприйнятті. Влада як фактор колективної ідентичності в Україні в роки Другої світової війни. Друга світова війна в усних історіях представників національних меншин. «Солдат-переможець» як формула презентації досвіду

війни в біографічних історіях колишніх радянських військовополонених. Проект «Україна в роки Другої світової війни: повсякденний досвід виживання». Біографічнк напівструктуроване інтерв'ю. Радянський дискурс «патріотизму-зради». Позиція керованих і експлуатованих. Пасивна жертва, зацікавлений спостерігач.

Проект «Книга пам'яті в'язнів концтабору Дахау». Залучення України до проекту з початку 1990-х рр. Робочі групи проекту станом на 2005 р. у Львові, Полтаві, Переяславі-Хмельницькому, Сімферополі, Харкові, Києві, Вінниці. Програма фонду «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» щодо збору документальних свідчень про долі людей, що в роки Другої світової війни залучалися до рабської та примусової праці на території Третього Райху «Dokumentation der Lebensgeschichten ehemaliger Zwangs- und Sklavenarbeiter» (2004 р.) та долучення до неї Центру освітніх ініціатив (Львів) та Східного інституту українознавства ім. Ковальських (Харків). Напіввідкриті наративні автобіографічні інтерв'ю. Стандартизована база біографічних даних колишніх примусових працівників. Дослідження Г. Грінченко, Т. Пастушенко, Т. Лапан.

Кривавий українсько-польський конфлікт 1943–1944 рр. на Волині. Ескалації протистояння. Погляди на усноісторичні дослідження проблеми Оксани Каліщук. Волинська трагедія: співставлення офіційної історії з історіями особистих трагедій. Травматичні для пам'яті події. Політизація та надання ідеологічного забарвлення трагічним подіям. Маніпулятивні практики. Потенціал усноісторичних досліджень з деміфологізації нав'язаних тоталітарних і неокolonіальних дискурсів. Ідеологічні конструкції довкола Волинської трагедії та реміфологізація минулого. Регіональна боротьба пам'ятей. Проект «Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943» на межі історії і культурної антропології (2012 р.). Світова тенденція до «промисловості пам'яті». Навідні уявлення за польським дослідником Юзефом Маркевичем. Символічна картина кресової Аркадії та її знищення, пропаганда негативного стереотипу українця в синестетичних образах. Спільна пам'ять двох народів, негативні стереотипи, формування «міфічної» соціальної пам'яті. Дослідження Оксани Каліщук, Івана Пущука, Івана Ольховського, Івана Пуська, Вікторії Бойко.

Етнологічні дослідження життя та побуту українців, депортованих з етнічних українських земель Надсяння та Холмщини, які за договором від 9 вересня 1944 року між УРСР та польським комуністичним урядом відійшли під юрисдикцію Польщі, розпочаті у 2003 р. Галиною Виноградською та Ольгою Босою. Особисте усне інтерв'ювання респондентів (нарративні автобіографічних оповіді, структуровані інтерв'ю з елементами нарративу та мінімальним втручанням інтерв'юера). Письмові рукописні спогади, передані депортованими. Структура оповідей. Додепортаційна частина оповіді. Образи домівки-хати, обійстя, поля, ландшафту, церкви, школи, громади, громадського життя, читалень, «Просвіти», самодіяльних театрів, побуту, святкування календарних та сімейних свят. Драматизм і трагізм переселення/депортації. Сміслові акценти: образи девіантних ситуацій, речей, явищ, що набувають особливого емоційного значення. Дослідження Галини Виноградської, Ольги Босої (депортації українців з Польщі 1944–1947 рр.: проблеми періодизації та обставини переселення; депортації 1940-х років у оповідях надсянців та холмщаків: ключові сміслові акценти), Мартіна-Олександра Кислого (феномен посттравматичного покоління на прикладі дитинства кримських татар в депортації; дитинство депортованих кримських татар в Узбекистані у 1950-х рр.). Депортація кримських татар розпочата від 18 травня 1944 р., «колабораціонізм з німецькими та румунськими військами під час окупації Кримського півострова». Радянський репресивний апарат. Народ у вигнанні (кримськотатарською «сторгуй»). Демографічних наслідки депортації. Боротьба за право повернення на батьківщину. Відсутність комплексу віктимності у дітей. Конструювання травми дітей під впливом соціального оточення.

Дослідження Альберта Венгера Голокост на території колишнього Сталіндорфського району Дніпропетровської області (єврейський національний у 1931–1939 рр.) у 2002–2008 рр. Більшість респондентів керувалася радянськими штампами. Польові школи з усної історії на тему «Голокост очима неєврейського населення України» Українського центру вивчення історії Голокосту у 2006 та 2007 рр. під керівництвом була Тетяни Величко. Вивчення картини пам'яті про війну представників старшого покоління, які її пережили, а також з'ясування місця й значення подій Голокосту для інформантів. Лекції Анатолія

Подольського, директора Українського центру вивчення історії Голокосту (Київ), Михайла Тягло, співробітника Центру (Київ), Марка Гольдберга, директора музейної програми благодійного центру «Хесед Атиква» (Феодосія), Тетяни Чайки, викладача Києво-Могилянської академії (Київ), Віталія Нахмановича, відповідального секретаря громадського комітету «Бабин Яр» (Київ). Визначення місця подій Голокосту в індивідуальній та колективній пам'яті жителів України. Польова школа «Голокост очима неєврейського населення (українців, кримських татар) на прикладі Кримського півострова» (4 до 12 серпня 2006 р.). Польова школа «Голокост на теренах Хмельницької області: свідки та ті, хто його пережили. Практика усної історії» (16–23 серпня 2007 р.). Вплив антисемітської пропаганди і Голокосту на стосунки між євреями і місцевим населенням після війни. Моделі поведінки під час знищення єврейського населення, спроби пояснення антиєврейської політики нацистів.

Свідчення ромів про Другу світову війну у Фонді історичних відеоматеріалів «Люди, які пережили Шоа» (1996–1999 рр.). Інститут візуальної історії та освіти фонду Шоа університету Південної Каліфорнії. Український центр вивчення історії Голокосту. Збирання свідчень від ромів, які пережили переслідування, проваджені ромськими організаціями Закарпатської області (1999 р.). Український національний фонд «Взаєморозуміння і примирення». Закарпатське культурно-просвітнє товариство «Романі Яг». Діяльність німецького фонду «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» в Україні у 2001 р. серед ромів Закарпатської області. Проект «Назустріч пам'яті» (2007–2009 рр.). Мімікрія. Постпам'ять. Дослідження Михайла Тягло, Анни Ленчовської, Євгенії Навроцької, Тетяни Сторожко.

Лекція № 8. Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності

Записи усної історії про Голодомор Леоніда Герця та Джеймса Мейса для Комісії з українського голоду Конгресу уряду США (1984 р.). Дослідження Голодомору Володимиром Маняком та Лідією Коваленко-Маняк (від 1987 р.). Книга свідчень «33-й: Голод: Народна Книга-Меморіал» (1991 р.). Асоціація дослідників голодомору-геноциду 1932–1933 рр. в Україні (1992 р.; нині – Асоціація дослідників голодоморів в Україні). Український

інститут національної пам'яті. Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні (2008 р.; 19 томів). Зібрання свідчень Валентиною Борисенко, Юрієм Мициком. Перше дослідження свідчення як джерела вивчення геноциду, співставляючи з архівними джерелами Олександри Веселової. Ганна Капустян розглянула геноцид через ряд сюжетів: страх, доноси, розкуркулення, технологія геноциду, совість. На досвіді жіноцтва у роки Голодомору сфокусувалася Оксана Кісь. Тоталітарна держава і політика «насильницької німоти». Контроль офіційної та народної пам'ятей. Страх перед тоталітарним минулим. Бердянський державний педагогічний університет. Збірники «Усна історія Голодомору 1932–1933 років у Північному Приазов'ї: матеріали історико-археографічних експедицій», «Усна історія Голодомору 1932–1933 років у Північному Приазов'ї. Бердянський вимір» (2009 р.). Голод 1946–1947 рр. на Харківщині у спогадах очевидців досліджує Тетяна Лупіка. Спогади болгар про голодомори 1932–1933 та 1946–1947 рр. зібрав Юрій Іріоглу (Запоріжжя). Запорізьке відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського.

Репрезентація власного досвіду та радянська політична історія. Ставлення до радянської влади в усних спогадах. Рівні інформації щодо «політичної історії» за Тетяно. Молдавською. Місце КПРС у повсякденному житті. Оцінки загальнодержавного керівництва СРСР, адміністративної влади районного, обласного рівня та колгоспного керівництва. Суб'єктивна інтерпретація фактів своєї діяльності. Протиставлення радянської політики та демократії. Замовчування негативних фактів минулого. Партійці/комуністи, партійні осередки та парткоми колгоспів. Використання радянських стереотипів і кліше радянської пропаганди. Механізм захисту чи виправдовування компартійними представниками своїх дій. «Внутрішній цензор». Номенклатурні будні, партійна робота, доноси, ієрархія та специфіку владних повноважень. Подвійність стандартів партійних працівників. Колективний досвід конформізму та формалізму. Питальник Юлії Шелеп для інтерв'ю з колишніми партпрацівниками.

Інститут Історії Церкви (1992 р.) Проект «Образ сили духу: жива історія підпільного життя Української Греко-Католицької Церкви, 1946–1989». Український Католицький Університет і Львівська духовна семінарія. Катакомбна діяльність УГКЦ. Прояви

релігійного життя в умовах тоталітаризму. Релігійне життя в еміграції. Формування еклезіальної ідентичності. Роль Бориса Гудзяка. Архів Інституту Історії Церкви. Усні історії старообрядців-безпопівців Харківщини досліджує Тетяна Арзуманова.

Використання терміну «масова культура» у Німеччині та США. Часові рамки і географічні межі масової культури. Аксіологічна вартість набутків масової культури. Співвідношення національного та транснаціонального у масовій культурі. Феномен масової культури у СРСР. Соцреалізм (стандартизовані сюжети, легкодоступні для сприйняття форми, розрахунок на усередненого споживача, нав'язування ідеологічно-культурних цінностей). Індустрія «субкультури дитинства».

Проект Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Радянська повсякденна культура 1970-х – початку 1980-х рр.: формування радянського способу життя» (2012 р.). Курс КНУ «Усна історія: теорія і практика». Центр усної історії КНУ. Блоки інтерв'ю: «життєві стратегії», «робота та доходи», «житлово-побутові умови і матеріальне середовище повсякдення радянських людей», «вільний час та дозвілля», «сім'я і особисті стосунки», «асоціальні прояви поведінки», «лояльності та форми опору». Реалізація Сергієм Палієнком проекту «Радянські археологи і Перебудова» (з 2011 р.). Опитування методом структурованого та напівструктурованого інтерв'ю. Самоцензура, загальноприйнятті «правила гри». Проект «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х рр.» до 200-річчя вузу (з 2006 р.). Книга Паоли Мессани «Soviet Communal Living: An Oral History of the Kommunalka» (2011 р.).

Лекція № 9. Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у ХХІ ст. (спогади учасників та очевидців)

Суспільно-науковий проект «Жіноча пам'ять: вивчення життя та ідентичностей жінок при соціалізмі» (Прага, 1996 р.). Вивчення повсякденного життя, поглядів, соціальних ідентичностей та життєвих стратегій різних поколінь жінок під час та після соціалізму в країнах колишнього соцтабору. Дослідження Інституту народознавства НАН України за підтримки Канадського Інституту українських студій при Університеті Альберти (Канада) «Україна ХХ століття у пам'яті жінок» (2002 р.). Трансформації національної, регіональної, етнічної ідентичностей жінок у контексті міжетнічних

відносин. Вплив радянських владних структур на формування жіночої долі. Обставини і наслідки вимушеної міграції населення. Жіночі стратегії виживання та переживання наслідків історичної травми. Жіноче бачення і (пере)оцінка різних політичних систем (радянської та демократичної) на тлі здобуття Україною державної незалежності.

Проект Ігоря Лимана «Трансформації релігійності населення в умовах полікультурного регіону (за матеріалами експедицій селами півдня України)» (2007–2008 рр.), реалізований в ході експедицій у 30 українських, болгарських, грецьких, німецьких, єврейських, молдавських, білоруських селах. Джерела з духовної історії Північного Приазов'я. Духовні традиції, ментальність, релігійність, синкретизм, міжконфесійні стосунки, взаємопроникнення культур, демонологія.

Дискусійний концепт опозиції «свій/чужий» у гуманітарних науках: етнології, соціології, культурології, філософії, філології, психології. Політична коректність та етнічні спільноти. Міжкультурна комунікація та розмежування. Зіткнення культур. Стандарти поведінки й оцінки щодо «чужих», шкала цінностей, традиції, моральні устої. Міжетнічна дистанція. Механізм відтворення традиційної соціальної культури, архетипів духовної культури. Процеси асиміляції. Макросередовище та культурна ізоляція. Вигнанням з громади/соціальна смерть. Моральний кодекс. Соціалізація і родинний колектив. Міжетнічні шлюби. Антропологічні ознаки та опанування елементами культури (інкультурація).

Проекти Українського інституту національної пам'яті «Майдан. Усна історія», «Небесна сотня» (з лютого 2013 р.). Документування подій шляхом фіксації спогадів учасників Майдану, сформованих їхнім досвідом участі в подіях осені 2013 – початку 2014 р., в умовах соціальних реалій лютого-березня 2014 р. Упровадження в публічний простір нової інформації. Опитування «мешканців» Майдану. Рефлексії тих, хто не брав безпосередньої участі в подіях Майдану. Формування мозаїчного полотна відтворення подієвої історії. Документаційна ініціатива Центр міської історії Центрально-Східної Європи (м. Львів). Проект «Голоси супротиву та надії: Київ-Львів-Харків». ГО «Фонд збереження історії Майдану» на чолі з Семеном Глузманом.

Проект Українського інституту національної пам'яті «Усна історія російсько-української війни», реалізований робочою групою з співробітників Запорізького національного університету. Відрядження до зони АТО. Власна історія війни представників армії, Нацгвардії, добровольчих батальйонів. Ротації, побудова забезпечення, досвід використання озброєння, успіхи та втрати під час боїв. Волонтерська діяльність. Досвід виживання мирних жителів. Рукописний відділ Запорізького відділення Інституту української археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського НАН України (фонд «Матеріали з історії російсько-української війни»). Серія книг «Усна історія російсько-української війни (2014-2016 роки)» (три випуски).

***Лекція № 10. Село та місто: вивчення локальної історії
методами усної історії***

Селянський наратив та усна історія. Усна історія та історична урбаністика: міські досвіди. Міська та сільська ідентичності. Проблема «соціального дна» в усноісторичних дослідженнях. Усна історія та ментальне картографування.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Модуль № 1.

Легітимізація усної історії в системі історичних наук. Методи та джерела усноісторичних досліджень: технології фіксації, транскрибування, архівація та інтерпретування

Семінарське заняття № 1.

Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії

Мета: ознайомити магістрантів із поняття усної історії, особливостями її становлення, методологічними засадами та соціально-психологічними аспектами; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: усна історія, усноісторичні джерела, парадигма, андроцентризм, фемінізм, гендер, гендерна антропологія, гендерна асиметрія, гендерна ідентичність, гендерна ідея.

План

1. Генеза поняття «усна історія»
2. Становлення, концепції та методологічні засади усної історії
3. Чотири зміни парадигми в усній історії (А. Томсон)
4. Структурування минулого методом усної історії
5. Переваги та недоліки усної історії
6. Усна історія: соціальні та психологічні аспекти

Реферати:

1. Фемінізм в усноісторичних дослідженнях
2. Міждисциплінарні зв'язки усної історії

Питання на самостійне опрацювання:

1. Соціологічна тематика в усноісторичних дослідженнях
2. Гендерний аспект усної історії

Питання для самоконтролю

1. Що спричинило появу нового напрямку історичної науки – усної історії?
2. Що вам відомо про постать Джозефа Гоулда та якою була його роль у зверненні уваги на усну історію?
3. Ким та коли поняття про усну історію вперше було введено до наукового вжитку?
4. Які генерації вчених, що визначили періодизацію усної історії, запропонував американський професор Девід Дунавей?
5. Коли було створено національні асоціації усної історії у США, Австралії, Великій Британії, Канаді та Міжнародну асоціацію усної історії?
6. Які зміни парадигм теорії та практики усної історії виділив австралійський дослідник Алістер Томсон?
7. Яким є зміст категоріального комплексу «критична ситуація-переживання»?
8. Яким є зв'язок усної історії та культурної пам'яті, що досліджувалася німецькою істориком і культурологом Алейдою Ассман?
9. Як пояснює приватний характер пам'яті французький філософ Поль Рікер?
10. Як аналізувати пам'ять через парадокс минулого, як неіснуючої реальності?
11. Якими є переваги та недоліки усної історії?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Іріюглу Ю.* Усна історія: становлення, проблеми, концепції / Ю. Іріюглу // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 74–94.
2. *Іріюглу Ю. О.* Соціально-психологічні аспекти усної історії / Ю. О. Іріюглу // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – 2006. – Т. 12. – С. 339–350.

3. *Киридон А.* Метод усної історії в структуруванні минулого / А. Киридон // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Історія. – 2012. – Вип. 111. – С. 29–33.

4. *Кісь О.* Гендерні аспекти практики усноісторичних досліджень: особливості жіночого досвіду, пам'яті і нарації / О. Кісь // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 11–41.

5. *Кісь О.* Усна жіноча історія як феміністський проект: західні теорії, пострадянські контексти, українські практики / О. Кісь // Народознавчі зошити. – 2015. – Вип. 6. – С. 1386–1405.

6. *Кісь О.* Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / О. Кісь // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 7–21.

7. *Мусієздов О.* Соціологічна проблематика в дослідженнях усної історії / О. Мусієздов // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 83–90.

8. *Нагайко Т.* Усна історія: міждисциплінарний діалог гуманітарних студій / Т. Нагайко // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 160–170.

9. *Пушкарева Н.* Устная история: гендерный аспект / Н. Пушкарева // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 39–49.

10. *Томсон А.* Чотири зміни парадигм в усній історії / А. Томсон // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 7–24.

11. *Ханенко-Фрізен Н.* У пошуках суб'єкта: усна історія в плюральному світі / Н. Ханенко-Фрізен // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 11–24.

Додаткова:

1. *Винницька І.* «Усні спогади як джерела до новітньої історії України: українські жінки в лихолітті Другої світової війни» / І. Винницька // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 86–97.

2. *Кісь О.* Феміністські засади усної жіночої історії / О. Кісь // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 119–132.

3. *Полек Т.* «Усна історія в епоху змін» – виклики академічності та публічності / Т. Полек // Місто: історія, культура, суспільство. – 2017. – № 2. – С. 241–244.

4. *Суковатая В.* Устные истории, гендерная память и женские стратегии выживания в эпоху сталинизма / В. Суковатая // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2010. – № 2. – С. 331–378.

Семінарське заняття № 2.

Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз

Мета: ознайомити магістрантів із теорією наративної стратегії в (авто)біографічному інтерв'ю, особливостями включеного спостереження у процесі відтворення спогадів, можливостями візуалізації усної історії, специфікою інтерпретування уснобіографічної інформації; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: наративний аналіз, візуалізація, інтродукція, інтерпретація, свідок історії, наратор, епістемологія, культурна антропологія, ментальність.

План

1. Теорія наративного аналізу в (авто)біографічному інтерв'ю

2. Біографічна розповідь та наративна стратегія
3. Включене спостереження та інтерв'ю. Колективні та особисті спогади
4. Оповіді історій: контекст дослідження і терапії
5. Візуалізація усної історії. Феномен фотографії
6. Інтерпретація уснобіографічних розповідей

Реферати:

1. Концепція усної історії у баченні британського історика Пола Томпсона
2. Усна історія та аудіовізуальна епоха
3. Усна історія і психоаналіз

Питання на самостійне опрацювання:

1. Суб'єктивність усноісторичних джерел
2. Усна історія: епістеміологічні зауваги
3. Усна історія та культурна антропологія

Питання для самоконтролю

1. Якою є суть методу аналізу наративного інтерв'ю, запропонованого та обґрунтованого німецьким дослідником, професором Білефельдського університету Фріцом Шютце?
2. Яким є вплив соціального інституту на біографічну ретроспективу?
3. Яке значення у біографічній розповіді має індивідуальна та колективна пам'яті?
4. Якою є модель наративного конструювання, розроблена німецьким дослідником Вольфом Шмідом?
5. Як Центр міждисциплінарних досліджень пам'яті у м. Ессені досліджували сімейну пам'ять?
6. Яким є співвідношення особистих та колективних спогадів?
7. У чому заключається метод включеного спостереження?
8. Якими є погляди щодо проведення інтерв'ю та його терапевтичної дії німецької дослідниці Габріель Розенталь?
9. Як можна візуалізувати усноісторичні проекти?
10. У чому полягає феномен фотографії для усної історії?
11. Якими є особливості інтерпретації уснобіографічних розповідей?

12. Які форми представлення сюжетної історії окреслив американський історик Хейден Уайт?

13. Яким є досвід інтепретації біографічних інтерв'ю викладацької інтелігенції?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Венкен М.* Включенное наблюдение и/или интервью? Собиране коллективных и/или личных воспоминаний? Case-study в Бельгии / М. Венкен // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 64–72.

2. *Грінченко Г.* (Авто)біографічне інтерв'ю в усноісторичних дослідженнях: до питання про теорію наративного аналізу / Г. Грінченко // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 59–76.

3. *Іріоглу Ю. О.* Проблема суб'єктивності усноісторичних джерел / Ю. О. Іріоглу // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012. – Вип. XXXII. – С. 69–75.

4. *Малес Л.* Образний ряд усної історії. Феномен фотографії / Л. Малес // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 77–82.

5. *Розенталь Г.* Цілюща дія розповідання історій: до питання про умови розповідання історій у контексті дослідження та терапії / Г. Розенталь // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 42–58.

6. *Archiwistyka społeczna: podręcznik* / Pod. red. K. Ziętał. – Warszawa, 2012. – 148 s.

7. *Bartmiński J.* O wartościach słowa mówionego / J. Bartmiński // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 9–16.

8. *Borkowski I.* Współczesny prasowy wywiad dziennikarski: techniki prowadzenia, opracowanie, publikacja / I. Borkowski // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2011. – № 1. – S. 57–80.

9. *Borowik C.* Audiowizualna epoka / C. Borowik // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 17–20.

10. *Historia mówiona – elementarz* / Pod. red. Stasiak M., Kurkowska-Budzan M., Szpak E., Jarząbek M., Drobik A. – Warszawa : Narodowe Centrum Kultury, 2008. – 40 s.

11. *Jarząbek M.* It is good to ask good questions – posing questions in oral history interview as a theoretical problem / M. Jarząbek // *Wrocławski rocznik historii mówionej.* – 2016. – № 6. – S. 21–32.

12. *Kurkowska-Budzan M.* Informator, świadek historii, narrator – kilka wątków epistemologicznych i etycznych oral history / M. Kurkowska-Budzan // *Wrocławski rocznik historii mówionej.* – 2011. – № 1. – S. 9–34.

13. *Maubach F.* Świadek historii. Swobodne wspomnianie a krytyka źródła historycznego – o ambiwalencji metody w zachodnioniemieckiej oral history około roku 1980 / F. Maubach // *Wrocławski rocznik historii mówionej.* – 2013. – № 3. – S. 39–73.

14. *Paclawska E.* Zróżnicowanie gatunków mowy w tekstach historii mówionej / E. Paclawska // *Historia mówiona w świetle etnolingwistyki* / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 47–62.

15. *Ratkowska-Widlarz L.* Narracje (relacje świadków) w warsztacie antropologa kultury. Pamięć i antropologia / L. Ratkowska-Widlarz // *Wrocławski rocznik historii mówionej.* – 2011. – № 1. – S. 35–56.

16. *Stolarz A.* Historia mówiona w warsztacie historyka mentalności / A. Stolarz // *Pamięć i Sprawiedliwość.* – 2012. – № 2 (20). – S. 103–114.

17. *Zętar J.* Jak «czytać» stare fotografie? / J. Zętar // *Dziedzictwo kulturowe Żydów na Lubelszczyźnie* / Pod red. M. Kubiszyn, G. Żuk, M. Adamczyk-Garbowska, S. J. Żurek. – Lublin : Ośrodek «Brama Grodzka – Teatr NN», 2003. – S. 43–48.

Додаткова:

1. *Маркевич Ю.* Усна історія: на шляху до діалогу і взаєморозуміння / Ю. Маркевич // *Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943* / Під ред. О. Зінчук. – Люблін : Petit, 2012. – С. 235–236.

2. *Маркевич Ю.* Вступне заняття на тему усної історії / Ю. Маркевич, О. Зінчук // Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943 / Під ред. О. Зінчук. – Люблін : Petit, 2012. – С. 296–302.

3. *Bielak A.* Możliwości systematyki materiałów historii mówionej / A. Bielak // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 63–80.

4. *Fiternicka-Gorzko M.* Historia mówiona: od metody historycznej do interdyscyplinarnego podejścia badawczego / M. Fiternicka-Gorzko // Opuscula sociologica. – 2012. – № 2. – S. 5–25.

5. *Kierzkowski M.* Historia mówiona – próba definicji pojęcia / M. Kierzkowski // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2014. – № 4. – S. 5–20.

6. *Kierzkowski M.* Jakiej historii potrzebuje Europa Środkowo-Wschodnia? Szanse historii mówionej // Porównania. Czasopismo poświęcone zagadnieniom komparatystyki literackiej oraz studiom interdyscyplinarnym. – 2010. – № 7. – S. 43–56.

7. *Plato A.* Historia a psychologia – historia mówiona a psychoanaliza. Zarys problemu i przegląd literatury / A. Plato // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2013. – № 3. – S. 5–39.

8. *Sobczyk M.* Teoria i dzieje historii mówionej / M. Sobczyk // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 21–30.

9. *Wasiuta S.* Mówienie (o) historii / S. Wasiuta // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 105–114.

Інтернет-ресурси:

1. *Семінар-діалог з Наталією Ханенко-Фрізен* // Канал «Відеолекції на історичному факультеті КНУ» на YouTube, 22.05.2015 [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=StwIHHgsros>

2. *Kierzkowski M.* Źródła ustne (audiowizualne) w kontekście badań historycznych. Próba metodologicznego oglądu statusu relacji ustnych / M. Kierzkowski // Grodzka Gate – NN Theatre [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/doccontent?id=25574>

Семінарське заняття № 3.

Організація та проведення польових досліджень

Мета: ознайомити магістрантів із археографічною, експедиційною роботою Запорізького національного університету та Запорізького наукового товариства ім. Я. Новицького, настановами та рекомендаціями до проведення польових досліджень і опублікування зібраних усноісторичних джерел, методологічними проблемами досліджень закордоном; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: польові дослідження, наукова експедиція, опитування, усноісторичні джерела, етнографія.

План

1. З досвіду усноісторичних польових досліджень Запорізького національного університету і Запорізького наукового товариства ім. Я. Новицького
2. Настави до проведення опитувань
3. Тьюнінг ефективності польових досліджень (М. В. Гримич)
4. Рекомендації до опублікування усноісторичних джерел
5. Методологічні проблеми досліджень в «чужій» країні

Реферати:

1. Археографічні експедиції науковців Запорізького національного університету та Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького
2. Особливості планування та організації наукових експедицій

Питання на самостійне опрацювання:

1. Усноісторичні джерела в колекції Музею історії та культури старообрядництва України
2. Археографічні експедиції С. Таранця та О. Прігаріна старообрядницькими поселеннями України

Питання для самоконтролю

1. Яким є досвід усноїсторичних досліджень науковців Запорізького національного університету і Запорізького наукового товариства ім. Якова Новицького?

2. Яким були спогади науковців Запорізького національного університету про перші усноїсторичні експедиції?

3. Якою має бути підготовча робота перед реалізацією усноїсторичного проекту?

4. Якими є правила та особливості проведення опитувань?

5. Яких помилок може припуститися респондент під час опитування?

6. Яку побудову опитування використовували науковці Запорізького національного університету?

7. З яких запитань складаються питальники археографічних експедицій Запорізького національного університету?

8. Які є способи актуалізації пам'яті респондента?

9. Якою має бути тактика записувача?

10. Яких норм та критеріїв потрібно притримуватися при публікації усноїсторичних джерел?

11. Яким повинен бути науково-довідковий апарат публікації джерел усної історії?

12. Які складові має містити археографічна частина передмови опублікованих джерел з усної історії?

13. З якими проблемами та викликами стикається дослідник під час проведення усноїсторичного проекту закордоном?

14. Яким є досвід Анни Вилегали, співробітниці Інституту філософії та соціології Польської Академії Наук з проведення усноїсторичного проекту в Україні?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Белік Н.* Сім років після першої експедиції / Н. Белік // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 24–26.

2. *Білівненко С.* Перша археографічна експедиція Запорізького наукового товариства ім. Я. П. Новицького / С. Білівненко // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 21–24.

3. *Бойко А.* Звивисті стежки перших археографічних експедицій / А. Бойко // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 8–17.

4. *Вилегала А.* Усна історія «закордоном»: про методологічні проблеми, що виникають у процесі досліджень в іншій країні / А. Вилегала // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м.Львів] 25–26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 42–59.

5. *Головка Ю.* Настанови до проведення експедиційних опитувань / Ю. Головка // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 32–35.

6. *Гримич М.* Тюнінг, або прості способи підвищення ефективності польових досліджень / М. Гримич // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація:

Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 74–82.

7. *Куделя-Свйонтек В.* Забілені плями. Усна історія визначних історичних подій сьогодні / В. Куделя-Свйонтек // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 60-82.

8. *Методичні рекомендації до видання джерел усної історії // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко.* НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 55–66.

9. *Методичні рекомендації до публікації науково-популярним методом усних джерел, зібраних археографічними експедиціями ЗНТН у 2000-2001 рр. // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко.* НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 66–70.

10. *Пам'ятка* учаснику археографічної експедиції з проведення інтерв'ю з усної історії // *Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко.* НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 35–53.

Додаткова:

1. *Козирев В.* Без минулого немає майбутнього, а сьогодні виглядає безглуздим фарсом / В. Козирев // *Усна історія Степової*

України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 29–31.

2. *Мільчев В.* «Ми їдемо в село...» / В. Мільчев, А. Мільчева // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 17–21.

3. *Савченко І.* Досвід першої експедиції / І. Савченко // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 26–28.

Семінарське заняття № 4.

Усні наративні джерела: формування та інтерпретування

Мета: ознайомити магістрантів із особливостями роботи з транскриптами, проблемами створення та інтерпретації усної історичної інформації, правовими аспектами оцифрування усної історичної інформації, специфікою зберігання усної історичної інформації в архівах, використання блогу як платформи для презентації джерел і досліджень; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: усна історія, транскрипт, усної історичні джерела, архівація, блог.

План

1. Проблеми та прийоми роботи з транскриптами
2. Усноісторичні джерела: створення та інтерпретації
3. Роль оповідача та дослідника у презентації усноісторичних джерел
4. Правові аспекти оцифрування усної історії
5. Відбір, зберігання та доступ до усноісторичних матеріалів у архівах
6. Усна історія і блог

Реферати:

1. Інтернет-платформи для створення блогу з усної історії: переваги і недоліки
2. Погляди Г. Грінченко на проблему співвідношення ролей свідка історії та дослідника

Питання на самостійне опрацювання:

1. Проблема транскриптів: співавторизація vs співавторство
2. Цифрові архіви та усна історія: проблеми і перспективи використання

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає структурний аналіз оповіді?
2. Яким є недолік структуралістської критики джерела?
3. Як пояснює інтертекстуальність французький філософ Ролан Барт?
4. У чому полягає інтеракційний та перформативний аналіз наративу?
5. Якою є структура біографічної історії у погледах американського психолога і педагога Джерома Брунера?
6. Якими є проблеми і прийоми роботи з транскриптами?
7. Якою є специфіка створення та інтерпретації усноісторичних джерел?
8. Чому історики із США та Великобританії відмовилися від фонетичного транскрибування?
9. Як за інтерпретації транскрипту може виявлятися латентна інформація?
10. Які підходи щодо публікації інформації про наратора існують поміж істориків?

11. Яким є співвідношення ролей оповідача та дослідника у презентації усноісторичних джерел?
12. Яким є правове регулювання усної історії?
13. Якими є особливості правового захисту інтелектуальної власності?
14. Якою є модель створення усноісторичного архіву?
15. Які інтернет-платформи може використовувати історик для презентації усноісторичних досліджень?
16. Якою є специфіка ведення блогу з усноісторичним контентом?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Авелін Л.* Місія нездійсненна?... Усна історія і блог / Л. Авелін // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 128–134.
2. *Грінченко Г.* Презентація «голосов»: рассказчик(и) vs исследователь(и) / Г. Грінченко // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 50–56.
3. *Нагайко Т.* Джерела усної історії: проблеми та перспективи використання на сучасному етапі / Т. Нагайко // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – 2007. – Вип. 19. – С. 418–423.
4. *Середа В.* Усна історія як метод і методологія: деякі проблеми створення та інтерпретації усноісторичних джерел / В. Середа, Л. Малес // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 159–165.

Інтернет-ресурси:

1. *Маркаускас Ю.* Устная история в цифровом архиве: проблемы и возможности / Ю. Маркаускас // Материали проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://genocid.lt/UserFiles/File/ES/ORAHIS/Pranesimai/RU/Juozas_Markauskas_RU.pdf

2. *Сомлай К.* Интервью о жизни в качестве источников для исторических исследований: архивные инструменты, базы данных и переработка собранных материалов / К. Сомлай // Материалы проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://genocid.lt/UserFiles/File/ES/ORAHIS/Pranesimai/RU/Katalin_Somlai_RU.pdf

3. *Стонкиене М.* Правовые аспекты оцифровывания устной истории / М. Стонкиене // Материалы проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://genocid.lt/UserFiles/File/ES/ORAHIS/Pranesimai/RU/Marija_Stonkiene_RU.pdf

4. *Чапиго Д.* Почему мы записываем полные интервью об истории жизни? / Д. Чапиго // Материалы проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://orahis.eu/uploads/pranesimai/RU/Dominik_Czapigo_RU.pdf

Семінарське заняття № 5.

Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень

Мета: ознайомити магістрантів із процесом інституціоналізації усної історії в посткомуністичних країнах, становищем усної історії в Польщі, історичним шляхом становлення Товариства усної історії в Британії, науково-просвітницькою роботою дослідницьких установ Канади; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: історична пам'ять, постпам'ять, травмована пам'ять, гуманітаристика, цифрова революція.

План

1. Усна історія в посткомуністичних країнах
2. Проекти з усної історії в сучасній Польщі
3. Британське Товариство усної історії
4. Канадські усноісторичні практики дослідження української діаспори

Реферати:

1. Використання усної історії в СРСР у 1920–1980-ті рр.
2. Люблінські проекти організації «Brama Grodzka – Teatr NN»
3. Усна історія в музеях Польщі
4. Польські онлайн-ресурси з усної історії
5. Литовські онлайн-ресурси з усної історії

Питання на самостійне опрацювання:

1. Розвиток усної історії в Чехії
2. Усна історія в США

Питання для самоконтролю

1. Коли було створено Польське товариство усної історії?
2. Які усноісторичні ініціативи Польщі вам відомі?
3. Які проекти реалізував польський Національний центр культури?
4. Які спогади зібрано у медіатеці польського Будинку зустрічей з історією?
5. Якими є результати проекту «В черзі за рівноправ'ям. Польща 1945–1956 рр. у оповідях жінок»?
6. Що ви знайте про діяльність польського осередку «Гродська Брама – Театр NN»?
7. Коли було засновано британське Товариство усної історії?
8. Яким був історичний шлях становлення усної історії у Британії?
9. На яких проблемах акцентували увагу британські усні історики?

10. Якими є структура, склад та фінансування британського Товариства усної історії?

11. Хто став першими нараторами про українську міграцію до Канади?

12. Яку проблему піднімала канадська дослідниця Мирна Костах у книзі «Усі бабині діти»?

13. Чому праця Мирни Костах «Усі бабині діти» викликала дискусію у середовищі української діаспори Канади?

14. Що ви знаєте про здобутки Українсько-Канадського дослідного та документаційного центру?

15. У яких канадських університетах проводилися усноісторичні проекти з вивчення культури місцевих українців?

16. Що вам відомо про функціонування Центру досліджень української спадщини при Саскачеванському університеті?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Грінченко Г. Г.* Усна історія в пострадянських дослідницьких практиках (на прикладі сучасних Білорусії, Росії та України) / Г. Г. Грінченко, І. В. Реброва, І. М. Романова // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 172–187.

2. *Добошевська А.* Роль і досвід громадських організацій у реалізації проектів з усної історії / А. Добошевська // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 115–118.

3. *Козлов К.* Устная история в советской гуманитаристике в 1920–1980-е гг. / К. Козлов // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 103–109.

4. *Куделя-Свѣнтек В.* У кожного свой Казахстан... По матеріалам проекта «Z ziemi kazachskiej do Polski», посвященному коллективной памяти репатриантов из Казахстана в Польшу / В. Куделя-Свѣнтек // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 73–87.

5. *Ляхович М.* Усна історія – методологія досліджень у сучасній польській перспективі та її практика / М. Ляхович, А.

Смольчинська // Народнознавчі зошити. – 2015. – Вип. 6. – С. 1406–1419.

6. *Пастушенко Т. В.* До створення Української асоціації усної історії / Т. В. Пастушенко // Український історичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 230–235.

7. *Ряжських Є.* Проблема ресоціалізації репатріантів у воронезьких проектах усної історії / Є. Ряжських // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 236–242.

8. *Створення Української асоціації усної історії* // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 261–263.

9. *Стяжкіна Е.* Устная история: институционализация направления в исследовательских практиках историков Донбасса / Е. Стяжкіна // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 88–102.

10. *Таборанський С.* Проблеми усної історії на XV Міжнародному конгресі історичних наук у Бухаресті (1980 р.) / С. Таборанський // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 225–235.

11. *Тимофєєва Н.* Питання війни і миру у воронезьких проектах усної історії / Н. Тимофєєва // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 350–355.

12. *Феррейра М.* Інституціоналізація та розвиток усної історії: 10 років Міжнародній асоціації усної історії / М. Феррейра // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 25–41.

13. *Штик А.* Проект «Архів усної історії» Музею Варшавського повстання / А. Штик // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 282–283.

14. *Czajkowski T.* Program Historia mówiona realizowany w Ośrodku «Brama Grodzka – Teatr NN» w Lublinie / T. Czajkowski // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 31–34.

15. *Jankowska A.* Historia mówiona. Inicjatywy lubelskie / A. Jankowska // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 35–46.

16. *Kierzkowski M.* Nowe możliwości badawcze. Oral history w USA w dobie rewolucji digitalnej / M. Kierzkowski // *Historyka*. – 2011. – T. XLI. – S. 155–164.

17. *Kierzkowski M.* Oral history and historical education in Poland. Possibilities and application / M. Kierzkowski // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2016. – № 6. – S. 81–100.

18. *Kubiszyn M.* Edukacyjne implikacje projektu dokumentacyjnego i animacyjnego w środowisku lokalnym – między teorią a praktyką. «Historia Mówiona Miasta Lublina» Ośrodka Brama Grodzka – Teatr NN / M. Kubiszyn // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2012. – № 2. – S. 101–124.

19. *Kudela-Świątek W.* Awangarda i outsiderzy. Rozważania o polskiej historii mówionej pomiędzy historią publiczną a dyskusją akademicką / W. Kudela-Świątek // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2015. – № 5. – S. 111–139.

20. *Kuzko-Zwierz K.* Historia mówiona w muzeach. Przegląd projektów prowadzonych przez polskie placówki muzealne / K. Kuzko-Zwierz // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2015. – № 5. – S. 91–110.

21. *Lewandowska I.* Oral history we współczesnej Polsce – badania, projekty, stowarzyszenia / I. Lewandowska // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2011. – № 1. – S. 81–104.

22. *Mücke P.* Dole i niedole czeskiej oral history (1990–2012) / P. Mücke // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2013. – № 3. – S. 131–161.

23. *Smith G.* A short history of the Oral History Society, c. 1973–2013 / G. Smith // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2013. – № 3. – S. 93–131.

24. *Vaněk M.* Czeska oral history w perspektywie globalnej. Podobieństwa i różnice / M. Vaněk // *Wrocławski rocznik historii mówionej*. – 2013. – № 3. – S. 161–175.

Додаткова:

1. *Афанасьєва Л.* З досвіду вивчення соціокультурних процесів у Запорізькому Приазов'ї (проекти Лабораторії соціологічних досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького) / Л. Афанасьєва, Л. Глинська // *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело*. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 110–119.

2. *Вороніна Т.* Героїзм по-БАМівськи: конструювання біографічних наративів будівників Байкало-Амурської магістралі / Т. Вороніна // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 251–264.

3. *Голубев А.* Устная история советского туризма в Финляндию в 1950–1991 гг. / А. Голубев // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 57–63.

4. *Положення про Інститут усної історії Запорізького національного університету* // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 70–73.

5. *Ханенко-Фрізен Н.* Про усні свідчення та продукування значень: українсько-канадські дослідницькі практики / Н. Ханенко-Фрізен // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 109–138.

6. *Shostak N.* On Oral History and the Production of Meaning: Notes from the Ukrainian Canada / N. Shostak // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 25–47.

7. *Wojdon J.* The Polish American narratives, memories and identities in the historian's job / J. Wojdon // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2016. – № 6. – S. 67–79.

Інтернет-ресурси:

1. *Програма «Студії живої історії»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://live-history-blog.org>

2. *Проект «Дом смерти 1939–1955 гг. Известия от восставшей памяти»* (англ. House of Death 1939–1955. News of a Resurrected Memory (REMEMOR)) Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы. Призван увековечить память людей из разных стран – поляков, бельгийцев, французов, американцев, канадцев, британцев, литовцев, немцев, русских и других, отбывавших заключение и погибших в нацистском лагере для военнопленных, действовавшем с начала Второй мировой войны, позднее – в советских лагерях для военнопленных и подразделении ГУЛАГа, действовавших в Литве, в деревне Мацайкай Шилутского

уезда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rememor.eu>

3. *Проект «Забытый в Европе ГУЛАГ»* Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amnesiagulag.eu>

4. *Українська асоціація усної історії* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oralhistory.com.ua>

5. *Український інститут національної пам'яті* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua>

6. *Український освітній проект «Усна історія»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ustnayaistoriya.info>

7. *Archiwum Historii Mówionej // Museum Emigracji* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archiwumemigranta.pl>

8. *Archiwum Historii Mówionej // Muzeum Pamięci Sybiru – oddział Muzeum Wojska w Białymstoku* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.sybir.com.pl/pl/s/index_people

9. *Archiwum historii mówionej // Muzeum Powstania Warszawskiego* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej.html>

10. *Audiohistoria – Archiwum Historii Mówionej* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.audiohistoria.pl/web>

11. *Centrum Dokumentacyjne // Centrum Historii Zajeźdźnia* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zajezdnia.org/historia/centrum-dokumentacyjne/#1450479162171-47896585-10d4>

12. *Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej. Archiwum Historii Mówionej* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://e-historie.pl>

13. *Historia mówiona // Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.msz.gov.pl/pl/p/rie_gb_pl/mediateka/historia_mowiona

14. *Historia mówiona // Projekt «Shtetl Routes»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shtetlroutes.eu/pl/keyword/historia-mowiona>

15. *Institut Pamięci Narodowej* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ipn.gov.pl>

16. *Polskie* Towarzystwo Historii Mówionej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pthm.pl>

17. *Program* edukacyjny «Świadkowie Historii» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://swiadkowiehistorii.pl>

18. *Program* historia mówiona. Wspomnienia o Lublinie i Lubelszczyźnie [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://teatrnn.pl/historiamowiona>

19. *Projekt* «Krzyż-Kreuz w XX wieku. Polska i niemiecka pamięć pewnego miasta» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kreuz-krzyz.pl>

20. *Projekt* «Polacy na Wschodzie (PnW)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.polacynawschodzie.pl>

21. *Świadkowie Historii // Centrum Historii Zajezdnia* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zajezdnia.org/historia/centrum-dokumentacyjne/#1450479162038-4d4523ec-0caa>

Модуль № 2.

Сучасні усноісторичні дослідження з актуальних проблем історії України

Семінарське заняття № 6.

Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнаціональні стосунки у спогадах ворогуючих сторін

Мета: ознайомити магістрантів із сучасними усноісторичними дослідженнями з таких проблем: історична пам'ять про події Другої світової війни, трагічні ролі учасників війни, міжнаціональні взаємини та конфлікти; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: війна, соціальні ролі, окупант, жертва, етнічні чистки, Голокост, геноцид, соціальна аномія, етнічна дискримінація, терор.

План

1. Сприйняття війни у поствоєнному німецькому суспільстві
2. Євреї та громадяни СРСР у пам'яті німців

3. Німеччина та німці у пам'яті радянських ветеранів війни
4. Усні історії членів ОУН, ветеранів УПА та колишніх вояків дивізії «Галичина»

Реферати:

1. Спогади українського селянства Волині про нацистську окупацію
2. Спогади населення Галичини/Буковини/Закарпаття (або іншого регіону) про життя під час нацистської окупації

Питання на самостійне опрацювання:

1. Сучасні дослідження історичної пам'яті про Другу світову війну в німецькому суспільстві

Питання для самоконтролю

1. Які зміни в оцінках німецького суспільства відбулися в повоєнний період?
2. Які стереотипи були та з'явилися в ході війни як у окупантів, так і серед населення, що було вимушене жити під окупацією?
3. Яких провідних дослідників проблематики ви знаєте і до які твердження вони висловлювали?
4. Яку візію щодо Німеччини, її військових та цивільних громадян мали радянські військові під час війни та у повоєнний період?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Лабачевська В.* Ритуал у повсякденні війни (про архаїчну ритуальну практику в роки Другої світової війни за матеріалами польових досліджень у Білорусі) / В. Лабачевська // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 150–160.

2. *Нитхаммер Л.* Восприятие войны в послевоенном немецком обществе / Л. Нитхаммер // Вопросы к немецкой памяти: статьи по устной истории / Пер. с нем. – М. : Новое издательство, 2012. – С. 421–444.

3. *Нитхаммер Л.* Евреи и русские в памяти немцев / Л. Нитхаммер // Вопросы к немецкой памяти: статьи по устной истории / Пер. с нем. – М. : Новое издательство, 2012. – С. 468–492.

4. *Петренко О.* Три розповіді. Вчительки «зі сходу» та «бандерівський край» / О. Петренко // Historians.in.ua, 8.02.2013

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/574-olena-petrenko-try-rozpovidi-vchytelky-zi-skhodu-ta-banderivskiy-krai>

5. *Тимофеева Н.* Немцы и Германия в памяти российских ветеранов войны: парадоксы восприятия // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 123–130.

6. *Товарянська О.* Українсько-німецькі взаємини у пам'яті колишніх вояків дивізії «Галичина» / О. Товарянська // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 214–224.

7. *Товарянська О.* Усні історії колишніх вояків дивізії «Галичина». Інтерв'ю з Зеноном Івановичем Врублевським / О. Товарянська // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 308–330.

Інтернет-ресурси:

1. *Відеоспогади* учасників визвольного руху: ветерани УПА, підпільники ОУН, санітари, свідки історичних подій // Благодійний фонд «Героїка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geroika.org.ua/category/videospohady>

2. *Документальний фільм* «Три історії Галичини» // Канал «Vasil P» на YouTube, 12.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=Nws4Yqf-Lzg>

Семінарське заняття № 7.

Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії

Мета: ознайомити магістрантів із сучасними усноісторичними дослідженнями з таких проблем: історична пам'ять радянських військових та цивільного населення СРСР про події Другої світової війни, використання примусової праці та заслання у нацистські концтабори, міжнаціональний конфлікт на Волині у 1943–1944 рр., депортації українців і татар, Голокост, побут і геноцид ромів; розвивати історичне мислення; сприяти

формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: остарбайтери, концентраційний табір, етнічні чистки, депортація, тоталітаризм, геноцид, праведники народів світу, Голокост, соціальна аномія, гетто, етнічна дискримінація, адаптивна діяльність, фактори адаптації репатріантів, терор.

План

1. Друга світова війна в усних історіях радянських військових та цивільного населення
2. Усні історії українців-остарбайтерів та в'язнів концтабору «Дахау»
3. Українсько-польський конфлікт на Волині в період Другої світової війни як об'єкт усної історії
4. Депортації 1940-х рр. та феномен посттравмованого покоління: усні історії українців і татар
5. Усні історії українського населення та врятованих євреїв про Голокост
6. Усноісторичні свідчення про побут та геноцид ромів в період окупації України (1941–1944 рр.)

Реферати:

1. Спогади радянських воїнів та партизанів про визволення Житомирщини від нацистської окупації
2. Праведники народів світу: спогади про врятування євреїв Житомирщини від Голокосту
3. Усні історії жителів колишнього Сталіндорфського єврейського національного району на Дніпропетровщині про єврейське населення у 1930–1940-х рр.
4. Спогади жителів України про колаборацію в часи Другої світової війни

Питання на самостійне опрацювання:

1. Спогади ромів, які мешкали у генеральному окрузі «Житомир», про переслідування та геноцид проваджений щодо них нацистською окупаційною адміністрацією
2. Війна очима дитини: спогади про втрати та пережитий біль

Питання для самоконтролю

1. Хто з українських істориків досліджував Другу світову війну в усних історіях радянських військових та цивільного населення?

2. Яким є досвід проведення проекту «Україна в роки Другої світової війни: повсякденний досвід виживання» у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка протягом 2011–2013 рр.?

3. Хто з українських істориків досліджував усні історії українців-остарбайтерів та в'язнів концтабору «Дахау»?

4. Яким є досвід проведення проекту «Книга пам'яті в'язнів концтабору Дахау» в Україні?

5. Які проекти в Україні реалізував фонд «Пам'ять і майбутнє»?

6. Хто з українських істориків досліджував українсько-польський конфлікт на Волині в період Другої світової війни як об'єкт усної історії?

7. Чому свідчення очевидців набули визначального значення у реконструкції кривавих подій на Волині у 1943–1944 рр. та встановлення приблизної кількості жертв Волинської трагедії?

8. Хто з українських істориків досліджував усноісторичний контекст депортацій 1940-х рр. та феномен посттравмованого покоління?

9. Якими є результати етнологічних досліджень життя та побуту українців, депортованих з етнічних українських земель Надсяння та Холмщини, проведених Галиною Виноградською та Ольгою Босою?

10. Якими є результати усноісторичних студій дитинства кримських татар у депортації, проведених Мартіном-Олександром Кислим?

11. Які вітчизняні інституції та історики досліджували усні історії українського населення та врятованих євреїв про Голокост?

12. Хто з українських істориків досліджував усноісторичні свідчення про побут та геноцид ромів в період окупації України 1941–1944 рр.?

13. Які міжнародні інституції опікувалися збором свідчень ромів України, які постраждали від націонал-соціалізму?

Рекомендована література:

Основна:

1. *«Прошу вас мене не забувати»: усні історії українських остарбайтерів* / гол. ред. Г. Грінченко; упоряд. І. Ястреб, Т. Пастушенко та ін. – Харків : Право, 2009. – 208 с.

2. *Бойко В. Волинська трагедія 1943 р. як об'єкт усної історії* / В. Бойко // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 187–194.

3. *Боровик М. Колаборація у повсякденному сприйнятті мешканців України (на матеріалах усної історичного проекту «Україна в роки Другої світової війни: повсякденний досвід виживання»)* / М. Боровик // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 196–201.

4. *Боровик М. Влада як фактор колективної ідентичності в Україні в роки Другої світової війни* / М. Боровик // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 137–144.

5. *Величко Т. Польові школи з усної історії «Голокост очима неєврейського населення України»* / Т. Величко, Т. Пастушенко // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 366–369.

6. *Венгер А. Периферійні сюжети в тематичних інтерв'ю: на прикладі спогадів мешканців колишнього Сталіндорфського району* / А. Венгер // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 57–62.

7. *Виноградська Г. Депортації 1940-х років у оповідях надсянців та холмщаків: ключові смислові акценти* / Г. Виноградська // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г.

Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 129–136.

8. *Виноградська Г.* Депортації українців з Польщі 1944–1947 рр.: проблеми періодизації та обставини переселення (за матеріалами усних оповідей депортованих) / Г. Виноградська // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 243–250.

9. *Волинь 1943–1944 рр. у свідченнях сучасників* // Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943 / Під ред. О. Зінчук. – Люблін : Petit, 2012. – С. 252–295.

10. *Воспоминания* ветерана Лельчицкой партизанской бригады ГРУ Т. Марковской (Публикация А. Гогуна, М. Церович) // Голокост і сучасність. – 2009. – № 1 (5). – С. 71–103.

11. *Грінченко Г.* Інтерв'ю з Олександрою Яківною Абрамовою (Міжнародний проект збору документальних свідчень про долі людей, яких було залучено до рабської та примусової праці) / Г. Грінченко // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 169–189.

12. *Грінченко Г.* Міжнародний проект збору документальних свідчень про долі людей, яких було залучено до рабської та примусової праці / Г. Грінченко // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 264–265.

13. *Грінченко Г.* Усні історії про Голокост в Україні та особливості їхніх інтерпретацій / Г. Грінченко // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 83–91.

14. *Грінченко Г.* Усні свідчення колишніх оstarбайтерів: спроба аналізу / Г. Грінченко // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 111–126.

15. *Джерела пам'яті: історико-краєзнавчий альманах.* – Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2014. – Вип. 3: «Та не дарма були ми на землі...». До 70-річчя вигнання нацистських окупантів з України / [ред. кол.: В. Коцур (голов. ред.), О. Лисенко, А. Коцур, Т. Нагайко (відповід. ред.) та ін.]. – 250 с.

16. *Джерела пам'яті : історико-краєзнавчий альманах.* – Корсунь-Шевченківський, 2010. – Вип. 2: Остарбайтери: жива правда – живий біль / [упорядник: Т. Ю. Нагайко]. – 457 с.

17. *Дьякова О.* Спогади про події Великої Вітчизняної війни на Харківщині / О. Дьякова // «Комунікативні горизонти усної

історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 265–272.

18. *Іріюглу Ю.* Друга світова війна в усних історіях болгар Північного Приазов'я / Ю. Іріюглу // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 224–235.

19. *Кислий М.* Феномен посттравматичного покоління на прикладі дитинства кримських татар в депортації / М. Кислий // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 119–128.

20. *Кислий М.-О. О.* Дитинство депортованих кримських татар в Узбекистані у 1950-х роках (за матеріалами спогадів) / М.-О. О. Кислий // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Історичні науки. – 2015. – Т. 169. – С. 52–58.

21. *Кресова* книга справедливих 1939–1945: про українців, які рятували поляків, винищуваних ОУН і УПА / опрац. Р. Недзелько ; пер. К. Сень. – Варшава : Тирса, 2013. – 233 с.

22. *Кров українська, кров польська...* Трагедія Холмщини та Підляшшя в роках 1938–1948 у спогадах / упоряд.: М. Іваник. – Торонто; Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 390 с.

23. *Кучерепа М. М.* Українсько-польський конфлікт: Волинь, 1943 рік / М. М. Кучерепа // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 194–204.

24. *Лапан Т.* Українські жінки на примусових роботах у Третьюму Райху / Т. Лапан // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 127–138.

25. *Лапан Т.* Усні історії галичан-остарбайтерів: специфіка примусового досвіду / Т. Лапан // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 198–223.

26. *Ленчовська А.* Відеосвідчення Інституту Фонду Шоа як джерело до вивчення та викладання історії ромів України у період

1941–1944 рр. / А. Ленчовська // Голокост і сучасність. – 2009. – № 2 (6). – С. 114–123.

27. *Лопата М.* Дослідження пам'яті перших повоєнних років у Лужанах, Топорівці, Магалі, Боянах, Гаю, Динівцях і Малінештах (Чернівецька область) у серпні 2012 р. // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 142–148.

28. *Навроцька Є.* Антиромська політика в Закарпатті у роки Другої світової війни: зібрання свідчень та збереження історичної пам'яті / Є. Навроцька // Голокост і сучасність. – 2009. – № 2 (6). – С. 124–140.

29. *Пастушенко Т.* «Солдат-переможець» як формула презентації досвіду війни в біографічних історіях колишніх радянських військовополонених / Т. Пастушенко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 102–118.

30. *Пастушенко Т.* Life History та Life Story у біографічному інтерв'ю одного «киянина»: реконструкція смислу життєвого досвіду / Т. Пастушенко // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 202–213.

31. *Пастушенко Т.* Способи виживання українських остарбайтерів у Райху: спогади очевидців Т. Пастушенко // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 161–179.

32. *Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів* / Авт.-упор. М. Тяглий. – К. : Український центр вивчення історії Голокосту, 2013. – 208 с.

33. *Плато А.* Міжнародний проект біографічної документації рабської та примусової праці / А. Плато // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 345–349.

34. *Проскурава С. В.* Усна історія Другої світової війни на Кіровоградщині (за матеріалами етнографічних соціально-педагогічних практик студентів факультету історії та права КДПУ

імені В. Винниченка 2008-2013 рр.) / С. В. Проскурова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – 2015. – Вип. 22. – С. 17–31.

35. *Пусько І. А.* Висвітлення українсько-польського протистояння 1938–1944 років на Волині на матеріалах усної історії / І. А. Пусько // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 218–229.

36. *Пушук І.* Застосування методики усної історії під час дослідження трагедії українсько-польського протистояння на терені Острозького і Здолбунівського районів у 1938–1944 рр. / І. Пушук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. – 2016. – Вип. 25. – С. 92–99.

37. *Пушук І.* Усна історія – джерело до вивчення українсько-польського конфлікту на Волині в період Другої світової війни / І. Пушук // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 204–218.

38. *Радченко Ю.* Війна та нацистська окупація очима підлітка. Інтерв'ю з Галиною Гнатівною Хоткевич / Ю. Радченко // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 331–344.

39. *Реброва І.* Проект «Імена замість номерів. Книга пам'яті в'язнів концентраційного табору Дахау» («Namen statt Nummern. Gedächtnisbuch für die Häftlinge des Konzentrationslager Dachau») / І. Реброва // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 361–365.

40. *Рождественская Е.* Статус события и статус субъекта: фигура остарбайтера на фоні / Е. Рождественская // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 25–38.

41. *Спогади і світлини* // Макар Ю., Горний М., Макар В. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915–1947). Дослідження. Спогади. Документи. – Т. 2. – Чернівці : Букрек, 2014. – С. 255–658.

42. *Спогади-терни.* Про моє життя німецьке...: Спогади про перебування на примусових роботах у нацистській Німеччині / Гол.

ред., вступ. ст. Г. Г. Грінченко; упоряд., коментар І. Є. Реброва. – Харків : Право, 2008. – 448 с.

43. *Сторожко Т.* Побут ромів України в період нацистської окупації у дитячих спогадах / Т. Сторожко // Геноцид ромів України в період Другої світової війни: вивчення, викладання, комеморація: Матеріали науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.). – К., 2016. – С. 111–125.

44. *Усноісторичні* свідчення ромів, які пережили переслідування, а також неромських свідків // Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів. – К. : Український центр вивчення історії Голокосту, 2013. – С. 93–143.

45. *Цыганская* дорога: Воспоминания Ивана Корсуна (Публикация Н. Бессонова) // Голокост і сучасність. – 2009. – № 2 (6). – С. 172–210.

46. *Wylegała A.* Polacy w Galicji podczas drugiej wojny światowej: doświadczenie i pamięć / A. Wylegała // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2014. – № 4. – S. 47–70.

Додаткова:

1. *Бессонов Н.* Нарративные источники как один из информационных ресурсов цыгановедения / Н. Бессонов // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – 2008. – Т. 15. – С. 73–94.

2. *Джерела* пам'яті: історико-краєзнавчий альманах. – Тернопіль : Астон, 2007. – Вип. 1: Народжені для випробувань / [упоряд.: Т. Ю. Нагайко]. – 232 с.

3. *Кузьменко О.* Образ «страху» як етноконстанта фольклорних наративів про історичні драми першої половини ХХ ст. / О. Кузьменко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 83–101.

4. *Лабачевська В.* Ритуал у повсякденні війни (про архаїчну ритуальну практику в роки Другої світової війни за матеріалами польових досліджень у Білорусі) / В. Лабачевська // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 150–160.

5. *Лапан Т.* Інтерв'ю з Анною Павлівною Помірчою (Міжнародний проект збору документальних свідчень про долі

людей, яких було залучено до рабської та примусової праці) / Т. Лапан // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 190–240.

6. *Меляков А.* Про перспективи розширення джерельної бази досліджень історії українців-остарбайтерів / А. Меляков // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 139–155.

7. *Невигадане.* Усні історії остарбайтерів / Авт.-упоряд., ред., вступ, ст. Г. Г. Грінченко. – Харків : Райдер, 2004. – 236 с.

8. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років.* Горохівський район / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 308 с.

9. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років.* Іваничівський і Локачинський райони / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 345 с.

10. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років.* Любомльський і Шацький райони / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 320 с.

11. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років.* Рожищенський і Маневицький райони / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 382 с.

12. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років.* Турійський район / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 324 с.

13. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років.* Володимир-Волинський район / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 420 с.

14. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років.* Камінь-Каширський, Любешівський, Ратнівський і Старовижівський райони / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук; за заг. ред. почесного доктора Луцького національного технічного університету, народного депутата України Я. П. Федорчука. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 336 с.

15. *Filipkowski P.* Historia mówiona i wojna / P. Filipkowski // *Wojna. Doświadczenie i zapis* / Pod red. S. Buryły i P. Rodaka. – Kraków : Universitas, 2006. – S. 13–35.

16. *Grinchenko G.* Ehemalige «Ostarbeiter» berichten. Erste Auswertungen eines Oral-History-Projektes aus der Ostukraine // Hitlers Sklaven. Lebensgeschichtliche Analysen zur Zwangsarbeit im internationalen Vergleich. Herausgegeben von Alexander von Plato, Almut Leh und Christoph Thonfeld unter Mitarbeit von Elena Danchenko, Joachim Riegel und Henriette Schlesinger (Internationales lebensgeschichtliches Dokumentationsprojekt zur Sklaven- und Zwangsarbeit.) / G. Grinchenko. – Wien : Böhlau, 2008. – S. 230–240.

17. *Pałka J.* W poczuciu niezasłużonej infamii – wstępne wyniki projektu dotyczącego żołnierzy ludowego Wojska Polskiego / J. Pałka, K. Żłobecka // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2015. – № 5. – S. 77–90.

18. *Polowy M.* Wojna widziana oczyma dziecka / M. Polowy // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 115–130.

Інтернет-ресурси:

1. *Документальний фільм «Ромський Голокост. Сповідь. Живі свідчать» (Закарпаття)* // Канал «Myroslav Horvat» на YouTube, 16.03.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=WP0gUQRq118>

2. *Документальний фільм «Три історії Галичини»* // Канал «Vasil P» на YouTube, 12.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=Nws4Yqf-Lzg>

3. *Історії спасення євреїв Праведниками народів мира* // Яд Вашем. Меморіальний комплекс історії Холокоста [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yadvashem.org/yv/ru/righteous/stories.asp>

4. *Кримські татари в місцях спецпоселень після депортації в 1944 році* // Український інститут національної пам'яті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua/news/krimski-tatari-v-mistsyakh-spetsposelen-pislya-deportatsii-v-1944-rotsi>

5. *Неписана історія. 1939–1945. Розкажіть, як ваша родина пережила Другу світову* // Історична правда, 19.04.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/04/19/4945068>

6. *Спогади 17-х очевидців з України опублікували на міжнародному порталі «Пам'ять Нації» (про їхнє життя у часи радянської та німецької окупацій)* // Меморіальний музей

тоталітарних режимів «Територія Терору», 12.02.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.territoryterror.org.ua/uk/museum/news/details/?newsid=188>

7. *Спогади* про депортацію: «Я буду говорити до останнього подиху» // «Дзеркало Коломиї», 18.05.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dzerkalo.media/spogadi-pro-deportatsiyu-ya-budu-govoriti-ostannogo-podihu-video>

8. *Усноісторичні* свідчення ромів, які пережили геноцид. Геноцид ромів (циган) в добу окупації України (1941–1944): дослідження, викладання, увічнення пам'яті // Український центр вивчення історії Голокосту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://romagenocide.com.ua/usnoistorychni-svidchennya-romiv-yakiperezhyly-henotsydy>

Семінарське заняття № 8.

Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності

Мета: ознайомити магістрантів із сучасними усноісторичними дослідженнями проблематики голодоморів 1932–1933 та 1946–1947 рр., радянських репресій, руху шестидесятників, атирелігійної діяльності радянської влади, масової культури та повсякденності в СРСР і УРСР; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: репресії, тоталітарний режим, шістдесятники, голодомор, геноцид, атеїзм, масова культура, історія повсякденності, адаптація, колективна пам'ять, етноцид, політичні в'язні та битовики, адаптивна діяльність, терор, етнічна дискримінація, соціальна аномія.

План

1. Усна історія як джерельна база вивчення голодоморів 1932–1933 та 1946–1947 рр.
2. Радянські репресії у спогадах жертв та членів їхніх родин
3. «Бунт покоління»: спогади шістдесятників
4. Релігія та радянський тоталітаризм: усноісторичний контекст

5. Методики усної історії у дослідженнях радянської масової культури
6. Радянська повсякденність у світлі усної історії

Реферати:

1. Презентація радянської повсякденності французько-італійською журналісткою Паолою Мессана у книзі «Soviet Communal Living: An Oral History of the Kommunalka»
2. Радянська обрядовість та її сприйняття населення Житомирщини
3. Масова культура та повсякденність жителів міст і сіл Житомирської області у 1980-х рр. (за матеріалами усноісторичних джерел)

Питання на самостійне опрацювання:

1. Усні свідчення про Голодомор і радянський терор на Житомирщині у 1930-х рр.
2. Інтелігенція і влада в контексті усноісторичних досліджень радянськості

Питання для самоконтролю

1. Хто з українських істориків використовував усну історію як джерельна база вивчення голодоморів 1932–1933 та 1946–1947 рр.?
2. Яким є внесок родини Маняк у дослідження усної історії Голодомору 1932–1933 рр.?
3. Який видавничий проект було реалізовано Українським інститутом національної пам'яті зі збору свідчень про Голодомор 1932–1933 рр.?
4. Які видання про Голодомор 1932–1933 рр., побудовані на усні історії, підготував Бердянський осередок Запорізького наукового товариства ім. Якова Новицького?
5. Хто з українських істориків досліджував усноісторичний портрет номенклатури?
6. З яких запитань складався питальник Юлії Шелеп для інтерв'ю з колишніми компартійними працівниками?
7. Якими є особливості створення та провадження проекту «Образ сили духу: жива історія підпільного життя Української Греко-Католицької Церкви, 1946-1989»?

8. З яких тематичних блоків складається запитальник проекту «Образ сили духу: жива історія підпільного життя Української Греко-Католицької Церкви, 1946-1989»?

9. Якими є результати усної історичної дослідження повсякдення релігійних общин старообрядців-безпопівців Харківщини в тоталітарному суспільстві?

10. Яким є потенціал методик усної історії в дослідженні феномену радянської масової культури?

11. Якими були особливості проведення усної історичної проекту Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Радянська повсякденна культура 1970-х – початку 1980-х рр.: формування радянського способу життя»?

12. Який вітчизняний історик проводить усної історичні дослідження з життя археологів у період Перебудови?

13. Якими були особливості реалізації усної історичної проекту «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х рр.»?

14. У якій праці франко-італійська журналістка Паола Мессана акцентувала увагу на усній історії «комуналки»?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Арзуманова Т.* Усна історія як джерело дослідження повсякдення релігійних общин в тоталітарному суспільстві (на прикладі старообрядців Харківщини) / Т. Арзуманова // Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Історія. – 2012. – Вип. 111. – С. 6–9.

2. *Борисенко В. К.* Свіча пам'яті: Усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках / В. К. Борисенко. – К. : ВД «Стилос», 2007. – 288 с.

3. *Боряк Т.* Усна історія та архівні документи як джерельна база дослідження голодомору: проблеми співвідношення / Т. Боряк // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 35–52.

4. *Будз К.* Значення усної історії для вивчення підпілля української греко-католицької церкви (1946–1989 рр.) / К. Будз // Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Історія. – 2012. – Вип. 111. – С. 21–24.

5. *Бунт* покоління: розмови з українськими інтелектуалами записали й прокоментували Б. Бердиховська та О. Гнатюк [інтерв'ю із Є. Сверстюком, І. Дзюбою, М. Коцюбинською, М. Горинем, М. Рябчуком] / Пер. із пол. – К. : Дух і літера, 2004. – 344 с.

6. *Гуркіна С.* «Образ сили духу»: греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії після Другої світової війни і проблема персоніфікації релігійних переконань та ідентичности / С. Гуркіна // *Україна Модерна*. – 2007. – № 11. – С. 99–110.

7. *Гуркіна С.* Дві долі: греко-католицьке духовенство і радянська влада / С. Гуркіна // *Схід-Захід*. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 265–282.

8. *Дмитренко В.* Використання методик усної історії для дослідження феномену масової культури у Радянському Союзі / В. Дмитренко // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 25–30.

9. *Дробкова Н.* Проект з усної історії: «Радянська повсякденна культура 1970-х – початку 1980-х років: формування радянського способу життя» / Н. Дробкова // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 202–207.

10. *Іващенко В.* Проект «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х роках» / В. Іващенко // *Україна Модерна*. – 2007. – № 11. – С. 280–281.

11. *Іріюглу Ю. О.* «Усні історії» таврійських болгар як джерело дослідження голодоморів 1932–1933 та 1946–1947 років / Ю. О. Іріюглу, В. І. Мільчев // *Голодомор 1932–1933: запорізький вимір*. – Запоріжжя : Просвіта, 2008. – С. 208–230.

12. *Лаврі О.* Члени сімей репресованих мешканців Одеського регіону – жертви державного свавілля часів «Великого терору» / О. Лаврі // *Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса]* 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 133–145.

13. *Лупіка Т.* Голод 1946–1947 рр. на Харківщині вустами очевидців / Т. Лупіка // *Актуальні проблеми вітчизняної та*

всесвітньої історії: збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 15. – С. 184–189.

14. *Молдавська Т.* Усноісторичні наративи як джерело з радянської політичної історії: особливості аналізу та інтерпретації / Т. Молдавська // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 69–77.

15. *Палієнко С.* Радянські археологи і Перебудова: усна історія / С. Палієнко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 176–194.

16. *Усна історія Голодомору 1932–1933 років у Північному Приазов'ї: матеріали історико-археографічних експедицій / Упоряд.: В. М. Константінова.* – Запоріжжя: АА Тандем, 2009. – 532 с.

17. *Усна історія Голодомору 1932–1933 років у Північному Приазов'ї. Бердянський вимір / Упоряд.: І. І. Лиман, В. М. Константінова.* – Запоріжжя : АА Тандем, 2009. – 302 с.

18. *Шелеп Ю.* Архівні та усноісторичні джерела до вивчення партійних працівників Радянської України 1970 – початку 1980-х рр.: інформаційний потенціал і досвід інтерпретації / Ю. Шелеп // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 203–214.

19. *Шелеп Ю.* Влада і суспільство крізь призму особистих досвідів партійних працівників (на матеріалах західних областей Української РСР 1970-х – поч. 1980-х років) / Ю. Шелеп // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 195–210.

20. *Kudela-Świątek W.* From private memory to the collective image of the Ukrainian Holodomor / W. Kudela-Świątek // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2016. – № 6. – S. 33–65.

Додаткова:

1. *Кісь О.* Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор / *О. Кісь* // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 171–191.

2. *Ковальчук Л.* Актуальність вивчення феномену тоталітаризму: співвідношення архівних джерел і усної історії / *Л. Ковальчук* // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 229–243.

3. *Педуряк Л.* Голод 1946–1947 годов в Молдавии: проблемы осмысления и отображения травматического опыта в исследованиях устной истории / *Л. Педуряк* // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 173–183.

4. *Черепанова Р.* Устная история: От «социальных рамок памяти» – к обретению субъекта / *Р. Черепанова* // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 192–201.

Інтернет-ресурси:

1. *Відкритий архів Інституту історії Церкви Українського католицького університету* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ichistory.org.ua>

2. *Історія Голоду. Розкажіть, як ваша родина пережила 1932–1933 роки* // Історична правда, 12.11.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/columns/2010/11/12/3926>

3. *Петренко О.* Три розповіді. Вчительки «зі сходу» та «бандерівський край» / *О. Петренко* // [Historians.in.ua](http://www.historians.in.ua), 8.02.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/574-olena-petrenko-try-rozpovidi-vchytelky-zi-skhodu-ta-banderivskiy-krai>

4. *Спогади* Петра Франка – співв'язня Патріарха Йосифа Сліпого // Канал «Живе телебачення» на YouTube, 8.04.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=zrNOvEbfOuk>

Семінарське заняття № 9.

Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у ХХІ ст. (спогади учасників та очевидців)

Мета: ознайомити магістрантів із сучасними усноісторичними дослідженнями з таких питань: здобуття незалежності України, розбудова незалежної держави, особливості трансформації суспільства, збереження ідентичності, спогади про Помаранчеву революцію та Революцію гідності, свідчення учасників про російсько-українську війну; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: незалежність, трансформація, ідентичність, традиції, революція, війна.

План

1. Незалежність у спогадах політиків та представників громадянського активу
2. Усноісторичні дослідження трансформації релігійності
3. Усна історія та ідентичності
4. Усна історія Помаранчевої революції та Революції гідності
5. Російсько-українська війна ХХІ ст. в усних свідченнях учасників

Реферати:

1. Спогади житомир'ян про діяльність НРУ та здобуття незалежності України
2. Спогади житомир'ян про події Помаранчевої революції
3. Спогади житомир'ян про події Революції гідності
4. Спогади житомир'ян про переживання російсько-української війни

5. Спогади учасників бойових дій про російсько-українську війну

Питання на самостійне опрацювання:

1. Незалежність очима жінок України

Питання для самоконтролю

1. Який проект з усної історії було реалізовано для збереження відеоспогадів політиків та представників громадянського активу щодо здобуття незалежності України?

2. Яких трансформацій зазнало українське суспільство за ХХ ст. і як це відображається на сучасності?

3. Що впливає на збереження/втрату ідентичності?

4. Як пам'ятають громадяни України Помаранчеву революцію та Революцію гідності?

5. Якими є спогади громадян України про російсько-українську війну?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Кісь О.* Рецепція радянської влади та незалежності в автобіографічних оповідях жінок України за матеріалами проекту «Україна ХХ століття у пам'яті жінок») / *О. Кісь // Схід-Захід.* – 2008. – Вип. 11-12. – С. 283–307.

2. *Кісь О.* Відновлюючи власну пам'ять: Проєкт «Україна ХХ століття у пам'яті жінок» / *О. Кісь // Україна Модерна.* – 2007. – № 11. – С. 266–270.

3. *Трансформації* релігійності в умовах полікультурного регіону (матеріали археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упоряд. *І. І. Лиман.* – Запоріжжя: АА Тандем, 2011. – 360 с.

4. *Кісь О.* Репрезентація етнічної та регіональної ідентичностей в автобіографіях жінок України / *О. Кісь // Україна Модерна.* – 2007. – № 11. – С. 85–98.

5. *Сторожко Т.* Цигани Охтирщини (за матеріалами усних джерел та родинних фотоархівів) / *Т. Сторожко, Н. Зіневич // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів.* – 2009. – Т. 19 (2). – С. 621–632.

6. *Іріоглу Ю. О.* Усні наративи як джерело з історії болгарського населення Північного Приазов'я ХХ століття: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / Іріоглу Юрій Олександрович; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 2009. – 20 с.

7. *Киридон А.* Проект «Майдан. Усна історія» як спосіб фіксації подій революції гідності / А. Киридон // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 244–260.

8. *Боднар Г.* Революція гідності в усних свідченнях львів'ян і жителів Львівської області: події, пережиття, осмислення / Г. Боднар // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 7–34.

9. *Міленіна М.* Танатологічний дискурс української революції: прагматика усних бібліографічних оповідей про загиблих / М. Міленіна // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 261–272.

10. *Отріщенко Н.* Усна історія ЄвроМайдану: методологічні і етичні виклики / Н. Отріщенко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 273–284.

11. *Привалко Т.* Особисті історії учасників та свідків подій революції гідності: джерелознавчий аспект / Т. Привалко // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 184–192.

12. *Майдан від першої особи. 45 історій Революції гідності* / упоряд. Т. Ковтунович, Т. Привалко. – К. : К. І. С., 2015. – 320 с.

13. *Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах* / Упоряд. Т. Ковтунович, Т. Привалко; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Вип. 2. – К. : К. І. С., 2016. – 304 с.

14. Будзар М. «Не сподівалася знов опинитися в Радянському Союзі...»: «Русская весна» 2014 року в Криму очима доньки радянського політв'язня / М. Будзар // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 211–228.

15. Лукачук О. «Біль і радість, туга й щастя – отак і живемо з дня на день...»: конструювання образу сучасного українського воїна в громадській думці жителів військового містечка (на прикладі Яворова) / О. Лукачук // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 146–162.

16. Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки) / За ред. В. Мороко; Укр. ін-т нац. пам'яті, Запоріз. нац. ун-т., Іст. ф-т, Запоріз. облдержадмін., Департамент культури, туризму, національностей та релігій. – Вип. 1. – К. : К. І. С., 2015. – 176 с.

17. Усна історія російсько-української війни (2014–2016 роки) / За ред. Г. Васильчука та В. Мороко; Укр. ін-т нац. пам'яті, Запоріз. нац. ун-т., Іст. ф-т, Запоріз. облдержадмін., Департамент культури, туризму, національностей та релігій, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Запоріз. відділення. – Вип. 2. – К., 2016. – 464 с.

Додаткова:

1. *Обертрайс Ю.* Устная история и идентичности – теоретические находки и эмпирические исследования / Ю. Обертрайс // Устная история в Карелии. – 2006. – Вып. I. – С. 4–10.

2. *Проскурова С.* Усна історія Вільшанського району (на матеріалах студентської етнографічної експедиції) / С. Проскурова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – 2013. – Вип. 18. – С. 226–236.

3. *Niderla A.* Kategoria swój – obcy w relacjach historii mówionej (na wybranych przykładach) / A. Niderla // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, Sebastian Wasiuta. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 81–86.

Село та місто: вивчення локальної історії методами усної історії

Мета: ознайомити магістрантів із сучасними усноісторичними дослідженнями з таких проблем: особливості селянського нарративу щодо потубу, традицій, ідентичності, рецепції загальнодержавних процесів, історична урбаністика, міські досвіди життя та побуту, ментальне картографування; розвивати історичне мислення; сприяти формуванню наукового підходу до осмислення досягнень усної історії.

Основні поняття: нарратив, урбаністика, ідентичність, соціальне дно, ментальне картографування.

План

1. Селянський нарратив та усна історія.
2. Усна історія та історична урбаністика: міські досвіди.
3. Міська та сільська ідентичності.
4. Проблема «соціального дна» в усноісторичних дослідженнях.
5. Усна історія та ментальне картографування.

Реферати:

1. Особливості поєднання усної історії з ментальним картографуванням: практичний досвід українських дослідників
2. Відмінності між селянським та міщанським нарративом
3. Сучасні українські усноісторичні дослідження «соціального дна»

Питання на самостійне опрацювання:

1. Повсякдення другої половини ХХ ст. в історичній пам'яті житомирян.

Питання для самоконтролю

1. Якою є специфіка селянського нарративу і що на це впливає?
2. Які приклади селянського нарративу щодо ключових подій історії на локальному рівні вам відомі?
3. Як дослідники в Україні використовують усну історію в дослідженнях з історичної урбаністики?

4. Які відмінності прослідковуються між міською та сільською ідентичностями?

5. Які дослідження «соціального дна» вам відомі?

6. Як можна використовувати ментальне картографування в усноісторичних дослідженнях?

Рекомендована література:

Основна:

1. *Трансформація громадянського суспільства: усна історія української селянської культури 1920–1930-х років* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://drc.usask.ca/projects/pcuh/transformation/ukr/index.php>

2. *Молдавська Т. «Своя» і «не своя»: радянська та українська влада в усному селянському наративі Степового Подніпров'я* / Т. Молдавська // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 145–163.

3. *Селяни і місто: феномен сприйняття урбанізаційних процесів у селянській традиції (матеріали історико-археографічних експедицій Північним Приазов'ям)* / Упоряд. В. М. Константинова. – К., 2012. – 416 с.

4. *Ханенко-Фрізен Н. Усна історія деколективізації в Україні 1990-х рр.: селянський досвід* / Н. Ханенко-Фрізен // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 370–376.

5. *Лукачук О. «Біль і радість, туга й щастя – отак і живемо з дня на день...»: конструювання образу сучасного українського воїна в громадській думці жителів військового містечка (на прикладі Яворова)* / О. Лукачук // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 146–162.

6. *Боднар Г. Особливості історичної пам'яті мешканців Львова про повсякденне життя в другій половині ХХ століття (на матеріалах усної історії)* / Г. Боднар // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г.

Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 110–122.

7. *Боднар Г.* Революція гідності в усних свідченнях львів'ян і жителів Львівської області: події, пережиття, осмислення / Г. Боднар // *Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р.* / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 7–34.

8. *Мусієздов О.* Соціологічна проблематика в дослідженнях усної історії / О. Мусієздов // *Схід-Захід.* – 2008. – Вип. 11-12. – С. 83–90.

9. *Романова И.* Мир: история местечка, рассказанная его жителями (опыт изучения локальной истории методами устной истории) / И. Романова, И. Маховская // *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст.* / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 145–159.

Інтернет-ресурси:

1. *М(ої) Розповіді: Усна історія і міські досвіди* // Центр міської історії Центрально-Східної Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lvivcenter.org/uk/ust>

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Важливе завдання вищої школи – підготовка фахівця, який не лише здобуває знання з відповідними вміннями у межах навчальної програми, а й володіє методологією самостійної роботи. Тим більше, що в сучасних умовах реформування системи вищої освіти акцент робиться саме на аспекті самостійної студентської діяльності. Самостійна робота, таким чином, сприяє формуванню умінь та внутрішньої мотивації, які допомагають органічно адаптуватися практично у будь-якому фаховому середовищі.

Повноцінне засвоєння магістрантами знань та формування умінь при вивченні дисципліни «Усна історія: теорія і методика досліджень» також передбачає проведення самостійної роботи. Вона проявляється у підготовці до семінарських (аудиторних) занять, написанні рефератів як одного із видів навчально-дослідницьких робіт, підготовці питань, що виносяться на самостійне опрацювання, та до підсумкового контролю (модульних контрольних робіт, екзамену) з навчальної дисципліни.

Підготовка до семінарських (аудиторних) занять передбачає виконання наступних елементів самостійної роботи:

- ознайомлення з темою семінарського заняття;
- опрацювання лекційного матеріалу;
- ознайомлення з рекомендованою літературою (основною та додатковою), інтернет-ресурсами;
- опрацювання частини, доступної для магістранта, основної та додаткової літератури, інтернет-ресурсів;
- при необхідності – оформлення виписок, тез, плану, конспекту, схем, таблиць тощо;
- формулювання висновків та самоаналіз рівня засвоєння навчального матеріалу.

Написання реферату. Підготовка реферативних робіт є найпростішим видом навчально-дослідницької діяльності магістранта. Існує два основних види реферату – репродуктивний та творчий. Кожен із них передбачає певний рівень навчально-дослідницької діяльності: або ж короткий письмовий виклад реферованого матеріалу, базований на описовому методі дослідження, або ж самостійну навчально-дослідницьку діяльність, осно-вану як на описовому, так і на аналітичному методах

дослідження. І у першому, і в другому випадках реферат повинен бути самостійною (індивідуальною) навчально-дослідницькою роботою.

Орієнтовна тематика рефератів запропонована до кожного семінарського заняття. Вона відображає відповідні проблеми, що розглядаються у рамках того або іншого семінарського заняття. Під час семінарських занять оприлюднені реферати заслуховуються та обговорюються магістрантами за участі викладача. (Особливості композиційного та технічного оформлення реферату відповідають вимогам, які магістранти розглядали на молодших курсах при вивченні відповідних навчальних дисциплін.)

Підготовка питань, що виносяться на самостійне опрацювання, включає:

- ознайомлення з переліком питань для самостійного опрацювання, які запропоновані до кожного семінару;

- визначення та залучення рекомендованої літератури (основної, додаткової), інтернет-ресурсів для підготовки того або іншого питання;

- при необхідності – оформлення виписок, тез, плану, конспекту, схем, таблиць тощо.

Запропоновані питання для самостійного опрацювання розглядаються як додаткові у рамках кожного семінарського заняття, включені до підсумкового контролю (модульних контрольних робіт, заліку).

Підготовка до підсумкового контролю (модульних контрольних робіт, заліку) з навчальної дисципліни передбачає:

- ознайомлення з переліком питань підсумкового контролю (модульних контрольних робіт, заліку);

- залучення відповідних матеріалів поточної підготовки (конспект лекцій, виписки, тези, плани, схеми, таблиці з підготовки до семінарських занять та питань, що виносилися на самостійне опрацювання тощо);

- виявлення рівня підготовки з переліку питань;

- визначення та залучення рекомендованої літератури (основної, додаткової), інтернет-ресурсів по питаннях, які цього потребують;

- визначення рівня засвоєння та повтор матеріалу.

Питання, які виносяться на самостійне опрацювання

Тема 1: Становлення, концепції та теоретико-методологічні засади усної історії

Самостійна робота по темі:

1. Соціологічна тематика в усноісторичних дослідженнях
2. Гендерний аспект усної історії

Тема 2: Автобіографічні спогади, їхня візуалізація та наративний аналіз

Самостійна робота по темі:

1. Суб'єктивність усноісторичних джерел
2. Усна історія: епістеміологічні зауваги
3. Усна історія та культурна антропологія

Тема 3: Організація та проведення польових досліджень

Самостійна робота по темі:

1. Усноісторичні джерела в колекції Музею історії та культури старообрядництва України
2. Археографічні експедиції С. Таранця старообрядницькими поселеннями України

Тема 4: Усні наративні джерела: формування та інтерпретування

Самостійна робота по темі:

1. Проблема транскриптів: співавторизація vs співавторство
2. Цифрові архіви та усна історія: проблеми і перспективи використання

Тема 5: Становище усної історії у світі: провідні центри та актуальні проблеми досліджень

Самостійна робота по темі:

1. Розвиток усної історії в Чехії
2. Усна історія в США

Тема 6: Окупант та жертва: Друга світова війна та міжнаціональні стосунки у спогадах ворогуючих сторін

Самостійна робота по темі:

1. Сучасні дослідження історичної пам'яті про Другу світову війну в німецькому суспільстві

Тема 7: Друга світова війна та депортації 1940-х рр. у світлі усної історії

Самостійна робота по темі:

1. Спогади ромів, які мешкали у генеральному окрузі «Житомир», про переслідування та геноцид проваджений щодо них нацистською окупаційною адміністрацією
2. Війна очима дитини: спогади про втрати та пережитий біль

Тема 8: Усноісторичний контекст дослідження радянського тоталітаризму та повсякденності

Самостійна робота по темі:

1. Усні свідчення про Голодомор і радянський терор на Житомирщині у 1930-х рр.
2. Інтелігенція і влада в контексті усноісторичних досліджень радянськості

Тема 9: Боротьба за незалежність України та збереження власної ідентичності у ХХІ ст. (спогади учасників та очевидців)

Самостійна робота по темі:

1. Незалежність очима жінок України

Тема 10: Село та місто: вивчення локальної історії методами усної історії

Самостійна робота по темі:

1. Повсякдення другої половини ХХ ст. в історичній пам'яті житомирян

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «УСНА ІСТОРІЯ: ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ»

1. Генеза поняття «усна історія».
2. Становлення, концепції та методологічні засади усної історії.
3. Чотири зміни парадигми в усній історії (А. Томсон).
4. Структурування минулого методом усної історії.
5. Переваги та недоліки усної історії.
6. Усна історія: соціальні та психологічні аспекти.
7. Міждисциплінарні зв'язки усної історії.
8. Соціологічна тематика в усноісторичних дослідженнях.
9. Теорія наративного аналізу в (авто)біографічному інтерв'ю.
10. Біографічна розповідь та наративна стратегія.
11. Включене спостереження та інтерв'ю. Колективні та особисті спогади.
12. Оповіді історій: контекст дослідження і терапії.
13. Візуалізація усної історії. Феномен фотографії.
14. Інтерпретація уснобіографічних розповідей.
15. Концепція усної історії у баченні британського історика П. Томпсона.
16. Усна історія та аудіовізуальна епоха.
17. Усна історія і психоаналіз.
18. Суб'єктивність усноісторичних джерел.
19. Усна історія: епістеміологічні зауваги.
20. Усна історія та культурна антропологія.
21. З досвіду усноісторичних польових досліджень Запорізького національного університету і Запорізького наукового товариства ім. Я. Новицького.
22. Настанови до проведення опитувань.
23. Тюнінг ефективності польових досліджень (М. Гримич).
24. Рекомендації до опублікування усноісторичних джерел.
25. Методологічні проблеми досліджень в «чужій» країні.
26. Археографічні експедиції науковців Запорізького національного університету та Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького.
27. Особливості планування та організації наукових експедицій.
28. Усноісторичні джерела в колекції Музею історії та культури старообрядництва України.

29. Археографічні експедиції С. Таранця та О. Прігаріна старообрядницькими поселеннями України.
30. Проблеми та прийоми роботи з транскриптами.
31. Усноісторичні джерела: створення та інтерпретації.
32. Роль оповідача та дослідника у презентації усноісторичних джерел.
33. Правові аспекти оцифрування усної історії.
34. Відбір, зберігання та доступ до усноісторичних матеріалів у архівах.
35. Усна історія і блог.
36. Інтернет-платформи для створення блогу з усної історії: переваги і недоліки.
37. Погляди Г. Грінченко на проблему співвідношення ролей свідка історії та дослідника.
38. Проблема транскриптів: співавторизація vs співавторство.
39. Цифрові архіви та усна історія: проблеми і перспективи використання.
40. Друга світова війна в усних історіях радянських військових та цивільного населення.
41. Усні історії українців-остарбайтерів та в'язнів концтабору «Дахау».
42. Українсько-польський конфлікт на Волині в період Другої світової війни як об'єкт усної історії.
43. Депортації 1940-х рр. та феномен посттравмованого покоління: усні історії українців і татар.
44. Усні історії українського населення та врятованих євреїв про Голокост.
45. Усноісторичні свідчення про побут та геноцид ромів в період окупації України (1941–1944 рр.).
46. Спогади ромів, які мешкали у генеральному окрузі «Житомир», про переслідування та геноцид проваджений щодо них нацистською окупаційною адміністрацією.
47. Війна очима дитини: спогади про втрати та пережитий біль.
48. Усні історії членів ОУН, ветеранів УПА та колишніх вояків дивізії «Галичина».
49. Сприйняття війни у поствоєнному німецькому суспільстві.
50. Євреї та громадяни СРСР у пам'яті німців.

51. Німеччина та німці у пам'яті радянських ветеранів війни.
52. Усна історія як джерельна база вивчення голодоморів 1932–1933 та 1946–1947 рр.
53. Радянські репресії у спогадах жертв та членів їхніх родин.
54. «Бунт покоління»: спогади шістдесятників.
55. Релігія та радянський тоталітаризм: усноісторичний контекст.
56. Методики усної історії у дослідженнях радянської масової культури.
57. Радянська повсякденність у світлі усної історії.
58. Презентація радянської повсякденності французько-італійською журналісткою Паолою Мессана у книзі «Soviet Communal Living: An Oral History of the Kommunalka».
59. Інтелігенція і влада в контексті усноісторичних досліджень радянськості.
60. Незалежність очима жінок України.
61. Усноісторичні дослідження трансформації релігійності.
62. Усна історія та ідентичності.
63. Усна історія Революції гідності.
64. Російсько-українська війна ХХІ ст. в усних свідченнях учасників.
65. Проекти з усної історії в сучасній Польщі.
66. Розвиток усної історії в Чехії.
67. Усна історія в посткомуністичних країнах.
68. Британське Товариство усної історії.
69. Канадські усноісторичні практики дослідження української діаспори.
70. Усна історія в США.
71. Використання усної історії в СРСР у 1920–1980-ті рр.
72. Селянський наратив та усна історія.
73. Усна історія та історична урбаністика: міські досвіди.
74. Міська та сільська ідентичності.
75. Проблема «соціального дна» в усноісторичних дослідженнях.
76. Усна історія та ментальне картографування.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за національною шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
		64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
<i>Задовільно</i>		60-63	E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
<i>Незадовільно</i>	<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	M _{пн} (відсоткове значення модулю освітньої компоненти)
Модуль 1	M _{%1} = 50%
Модуль 2	M _{%2} = 50%
Сума	100

ЕКЗАМЕН

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є екзамен, то здобувачі вищої освіти в яких підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) за семестр становить 60 і більше балів, мають право не складати екзамен. У такому разі підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) = Екзаменаційній оцінці (ЕО) = Підсумковій оцінці (ПО).

$$ПОМ=ЕО=ПО$$

У випадку складання екзамену підсумкова оцінка (ПО) визначається як середнє арифметичне балів підсумкової оцінки з вивчених модулів (ПОМ) та екзаменаційної оцінки (ЕО).

$$ПО=(ПОМ+ЕО)/2$$

Рекомендована література:

Основна

1. *Авелін Л.* Місія нездійсненна?... Усна історія і блог / Л. Авелін // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 128–134.
2. *Арзуманова Т.* Усна історія як джерело дослідження повсякдення релігійних общин в тоталітарному суспільстві (на прикладі старообрядців Харківщини) / Т. Арзуманова // Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Історія. – 2012. – Вип. 111. – С. 6–9.
3. *Белік Н.* Сім років після першої експедиції / Н. Белік // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 24–26.
4. *Білівненко С.* Перша археографічна експедиція Запорізького наукового товариства ім. Я. П. Новицького / С. Білівненко // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 21–24.
5. *Боднар Г.* Особливості історичної пам'яті мешканців Львова про повсякденне життя в другій половині ХХ століття (на матеріалах усної історії) / Г. Боднар // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 110–122.
6. *Боднар Г.* Революція гідності в усних свідченнях львів'ян і жителів Львівської області: події, пережиття, осмислення / Г.

- Боднар // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 7–34.
7. *Бойко А.* Звивисті стежки перших археографічних експедицій / *А. Бойко // Усна історія Степової України: Запорізький край* / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирєв (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 8–17.
 8. *Бойко В.* Волинська трагедія 1943 р. як об'єкт усної історії / *В. Бойко // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р.* / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 187–194.
 9. *Борисенко В. К.* Свіча пам'яті: Усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках / *В. К. Борисенко.* – К. : ВД «Стилос», 2007. – 288 с.
 10. *Боровик М.* Колаборація і опір у повсякденному сприйнятті мешканців України (на матеріалах усної історичного проекту «Україна в роки Другої світової війни: повсякденний досвід виживання») / *М. Боровик // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р.* / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 196–201.
 11. *Боровик М.* Колаборація у повсякденному сприйнятті мешканців України (на матеріалах усної історичного проекту «Україна в роки Другої світової війни: повсякденний досвід виживання») / *М. Боровик // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р.* / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 196–201.

12. *Боровик М.* Влада як фактор колективної ідентичності в Україні в роки Другої світової війни / М. Боровик // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 137–144.
13. *Боряк Т.* Усна історія та архівні документи як джерельна база дослідження голодомору: проблеми співвідношення / Т. Боряк // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 35–52.
14. *Будз К.* Значення усної історії для вивчення підпілля української греко-католицької церкви (1946–1989 рр.) / К. Будз // Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Історія. – 2012. – Вип. 111. – С. 21–24.
15. *Будзар М.* «Не сподівалася знов опинитися в Радянському Союзі...»: «Русская весна» 2014 року в Криму очима доньки радянського політв'язня / М. Будзар // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 211–228.
16. *Бунт покоління: розмови з українськими інтелектуалами записали й прокоментували Б. Бердиховська та О. Гнатюк [інтерв'ю із Є. Сверстюком, І. Дзюбою, М. Коцюбинською, М. Горинем, М. Рябчуком] / Пер. із пол. – К. : Дух і літера, 2004. – 344 с.*
17. *Бутько В. Н.* Устная история: преимущества и недостатки / В. Н. Бутько // Наука и современность. – 2010. – № 1. – С. 118–123.
18. *Величко Т.* Польові школи з усної історії «Голокост очима неєврейського населення України» / Т. Величко, Т. Пастушенко // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 366–369.
19. *Венгер А.* Периферійні сюжети в тематичних інтерв'ю: на прикладі спогадів мешканців колишнього Сталіндорфського району / А. Венгер // Усна історія (не)подоланого минулого:

- подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 57–62.
20. *Венкен М.* Включенное наблюдение и/или интервью? Собираение коллективных и/или личных воспоминаний? Case-study в Бельгии / М. Венкен // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 64–72.
21. *Вилегала А.* Усна історія «закордоном»: про методологічні проблеми, що виникають у процесі досліджень в іншій країні / А. Вилегала // «Суспільні злами і поворотні моменти: макрородії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 42–59.
22. *Виноградська Г.* Депортації 1940-х років у оповідях надсянців та холмщаків: ключові смислові акценти / Г. Виноградська // «Суспільні злами і поворотні моменти: макрородії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 129–136.
23. *Виноградська Г.* Депортації українців з Польщі 1944–1947 рр.: проблеми періодизації та обставини переселення (за матеріалами усних оповідей депортованих) / Г. Виноградська // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 243–250.
24. *Віланова М.* Четвертий світ: балтиморські оповіді, 1990 / М. Віланова // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 91–108.
25. *Волинь 1943–1944 рр. у свідченнях сучасників* // Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943 / Під ред. О. Зінчук. – Люблін : Petit, 2012. – С. 252–295.
26. *Воспоминания ветерана Лельчицкой партизанской бригады ГРУ Т. Марковской* (Публикация А. Гогуна, М. Церович) // Голокост і сучасність. – 2009. – № 1 (5). – С. 71–103.
27. *Герець Л.* У тіні Магури: усна історія мікрорегіону в українських Карпатах / Л. Герець // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 271–279.

28. *Годованська О.* Повсякдення сільської вчительки у Галичині: радянський досвід / *О. Годованська* // *Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 63–73.*
29. *Головко Ю.* Настанови до проведення експедиційних опитувань / *Ю. Головко* // *Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирєв (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головко, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 32–35.*
30. *Гримич М.* Тьюнінг, або прості способи підвищення ефективності польових досліджень / *М. Гримич* // *Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 74–82.*
31. *Грінченко Г.* Презентація «голосов»: рассказчик(и) vs исследователь(и) / *Г. Грінченко* // *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 50–56.*
32. *Грінченко Г.* (Авто)біографічне інтерв'ю в усноісторичних дослідженнях: до питання про теорію наративного аналізу / *Г. Грінченко* // *Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 59–76.*
33. *Грінченко Г. Г.* Усна історія в пострадянських дослідницьких практиках (на прикладі сучасних Білорусії, Росії та України) / *Г. Г. Грінченко, І. В. Реброва, І. М. Романова* // *Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 172–187.*
34. *Грінченко Г.* Інтерв'ю з Олександрою Яківною Абрамовою (Міжнародний проект збору документальних свідчень про долі людей, яких було залучено до рабської та примусової праці) / *Г. Грінченко* // *Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 169–189.*
35. *Грінченко Г.* Міжнародний проект збору документальних свідчень про долі людей, яких було залучено до рабської та

- примусової праці / Г. Грінченко // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 264–265.
36. *Грінченко Г.* Усні історії про Голокост в Україні та особливості їхніх інтерпретацій / Г. Грінченко // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 83–91.
37. *Грінченко Г.* Усні свідчення колишніх оstarбайтерів: спроба аналізу / Г. Грінченко // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 111–126.
38. *Гуркіна С.* «Образ сили духу»: греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії після Другої світової війни і проблема персоніфікації релігійних переконань та ідентичности / С. Гуркіна // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 99–110.
39. *Гуркіна С.* Дві долі: греко-католицьке духовенство і радянська влада / С. Гуркіна // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 265–282.
40. *Джерела пам'яті: історико-красназнич альманах.* – Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2014. – Вип. 3: «Та не дарма були ми на землі...». До 70-річчя вигнання нацистських окупантів з України / [ред. кол.: В. Коцур (голов. ред.), О. Лисенко, А. Коцур, Т. Нагайко (відповід. ред.) та ін.]. – 250 с.
41. *Джерела пам'яті : історико-красназнич альманах.* – Корсунь-Шевченківський, 2010. – Вип. 2: Остарбайтери: жива правда – живий біль / [упорядник: Т. Ю. Нагайко]. – 457 с.
42. *Дмитренко В.* Використання методик усної історії для дослідження феномену масової культури у Радянському Союзі / В. Дмитренко // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 25–30.
43. *Добошевська А.* Роль і досвід громадських організацій у реалізації проектів з усної історії / А. Добошевська // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 115–118.

44. *Дробкова Н.* Проект з усної історії: «Радянська повсякденна культура 1970-х – початку 1980-х років: формування радянського способу життя» / Н. Дробкова // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 202–207.
45. *Дьякова О.* Спогади про події Великої Вітчизняної війни на Харківщині / О. Дьякова // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 265–272.
46. *Іващенко В.* Проект «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х роках / В. Іващенко // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 280–281.
47. *Іріоглу Ю.* Друга світова війна в усних історіях болгар Північного Приазов'я / Ю. Іріоглу // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 224–235.
48. *Іріоглу Ю. О.* «Усні історії» таврійських болгар як джерело дослідження голодоморів 1932–1933 та 1946–1947 років / Ю. О. Іріоглу, В. І. Мільчев // Голодомор 1932–1933: запорізький вимір. – Запоріжжя : Просвіта, 2008. – С. 208–230.
49. *Іріоглу Ю. О.* Проблема суб'єктивності усноісторичних джерел / Ю. О. Іріоглу // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012. – Вип. XXXII. – С. 69–75.
50. *Іріоглу Ю. О.* Соціально-психологічні аспекти усної історії / Ю. О. Іріоглу // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – 2006. – Т. 12. – С. 339–350.
51. *Іріоглу Ю. О.* Усні наративи як джерело з історії болгарського населення Північного Приазов'я ХХ століття: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / Іріоглу Юрій Олександрович; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 2009. – 20 с.
52. *Іріоглу Ю.* Усна історія: становлення, проблеми, концепції / Ю. Іріоглу // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирєв (відп. секр.), В.

- Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 74–94.
53. *Киридон А.* Метод усної історії в структуруванні минулого / А. Киридон // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Історія. – 2012. – Вип. 111. – С. 29–33.
54. *Киридон А.* Проект «Майдан. Усна історія» як спосіб фіксації подій революції гідності / А. Киридон // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 244–260.
55. *Кислий М.* Феномен посттравматичного покоління на прикладі дитинства кримських татар в депортації / М. Кислий // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 119–128.
56. *Кислий М.-О. О.* Дитинство депортованих кримських татар в Узбекистані у 1950-х роках (за матеріалами спогадів) / М.-О. О. Кислий // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Історичні науки. – 2015. – Т. 169. – С. 52–58.
57. *Кісь О.* Відновлюючи власну пам'ять: Проект «Україна ХХ століття у пам'яті жінок» / О. Кісь // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 266–270.
58. *Кісь О.* Гендерні аспекти практики усноісторичних досліджень: особливості жіночого досвіду, пам'яті і нарації / О. Кісь // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 11–41.

59. *Кісь О.* Репрезентація етнічної та регіональної ідентичностей в автобіографіях жінок України / *О. Кісь* // *Україна Модерна*. – 2007. – № 11. – С. 85–98.
60. *Кісь О.* Рецепція радянської влади та незалежності в автобіографічних оповідях жінок України за матеріалами проекту «Україна ХХ століття у пам'яті жінок») / *О. Кісь* // *Схід-Захід*. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 283–307.
61. *Кісь О.* Усна жіноча історія як феміністський проект: західні теорії, пострадянські контексти, українські практики / *О. Кісь* // *Народознавчі зошити*. – 2015. – Вип. 6. – С. 1386–1405.
62. *Кісь О.* Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / *О. Кісь* // *Україна Модерна*. – 2007. – № 11. – С. 7–21.
63. *Козлов К.* Устная история в советской гуманитаристике в 1920–1980-е гг. / *К. Козлов* // *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело*. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 103–109.
64. *Кресова* книга справедливих 1939–1945: про українців, які рятували поляків, винищуваних ОУН і УПА / опрац. Р. Недзелько ; пер. К. Сень. – Варшава : Тирса, 2013. – 233 с.
65. *Кров українська, кров польська...* Трагедія Холмщини та Підляшшя в роках 1938–1948 у спогадах / упоряд.: М. Іваник. – Торонто; Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 390 с.
66. *Куделя-Свєнтек В.* У кожного свой Казахстан... По матеріалам проекта «Z ziemi kazachskiej do Polski», посвященному коллективной памяти репатриантов из Казахстана в Польшу / *В. Куделя-Свєнтек* // *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело*. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 73–87.
67. *Куделя-Свїонтек В.* Забілені плями. Усна історія визначних історичних подій сьогодні / *В. Куделя-Свїонтек* // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м.Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: *О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко*]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 60-82.

68. *Кучерепа М. М.* Українсько-польський конфлікт: Волинь, 1943 рік / М. М. Кучерепа // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 194–204.
69. *Лаврі О.* Члени сімей репресованих мешканців Одеського регіону – жертви державного свавілля часів «Великого терору» / О. Лаврі // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 133–145.
70. *Лапан Т.* Українські жінки на примусових роботах у Третьому Райху / Т. Лапан // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 127–138.
71. *Лапан Т.* Усні історії галичан-остарбайтерів: специфіка примусового досвіду / Т. Лапан // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 198–223.
72. *Ленчовська А.* Відеосвідчення Інституту Фонду Шоа як джерело до вивчення та викладання історії ромів України у період 1941–1944 рр. / А. Ленчовська // Голокост і сучасність. – 2009. – № 2 (6). – С. 114–123.
73. *Лопата М.* Дослідження пам'яті перших повоєнних років у Лужанах, Топорівці, Магалі, Боянах, Гаю, Динівцях і Малінештах (Чернівецька область) у серпні 2012 р. // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 142–148.
74. *Лукачук О.* «Біль і радість, туга й щастя – отак і живемо з дня на день...»: конструювання образу сучасного українського воїна в громадській думці жителів військового містечка (на прикладі Яворова) / О. Лукачук // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 146–162.
75. *Лупіка Т.* Голод 1946–1947 рр. на Харківщині вустами очевидців / Т. Лупіка // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 15. – С. 184–189.

76. *Ляхович М.* Усна історія – методологія досліджень у сучасній польській перспективі та її практика / М. Ляхович, А. Смольчинська // Народознавчі зошити. – 2015. – Вип. 6. – С. 1406–1419.
77. *Майдан* від першої особи. 45 історій Революції гідності / упоряд. Т. Ковтунович, Т. Привалко. – К. : К. І. С., 2015. – 320 с.
78. *Майдан* від першої особи. Мистецтво на барикадах / Упоряд. Т. Ковтунович, Т. Привалко; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Вип. 2. – К. : К. І. С., 2016. – 304 с.
79. *Малес Л.* Образний ряд усної історії. Феномен фотографії / Л. Малес // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 77–82.
80. *Методичні рекомендації до видання джерел усної історії // Усна історія Степової України: Запорізький край* / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 55–66.
81. *Методичні рекомендації до публікації науково-популярним методом усних джерел, зібраних археографічними експедиціями ЗНТН у 2000-2001 рр. // Усна історія Степової України: Запорізький край* / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 66–70.
82. *Міленіна М.* Танатологічний дискурс української революції: прагматика усних бібліографічних оповідей про загиблих / М. Міленіна // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. –

Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 261–272.

83. *Молдавська Т.* «Своя» і «не своя»: радянська та українська влада в усному селянському наративі Степового Подніпров'я / Т. Молдавська // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 145–163.
84. *Молдавська Т.* Усноісторичні наративи як джерело з радянської політичної історії: особливості аналізу та інтерпретації / Т. Молдавська // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 69–77.
85. *Мусієздов О.* Соціологічна проблематика в дослідженнях усної історії / О. Мусієздов // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 83–90.
86. *Навроцька Є.* Антиромська політика в Закарпатті у роки Другої світової війни: зібрання свідчень та збереження історичної пам'яті / Є. Навроцька // Голокост і сучасність. – 2009. – № 2 (6). – С. 124–140.
87. *Нагайко Т.* Джерела усної історії: проблеми та перспективи використання на сучасному етапі / Т. Нагайко // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – 2007. – Вип. 19. – С. 418–423.
88. *Нагайко Т.* Усна історія: міждисциплінарний діалог гуманітарних студій / Т. Нагайко // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 160–170.
89. *Нитхаммер Л.* Восприятие войны в послевоенном немецком обществе / Л. Нитхаммер // Вопросы к немецкой памяти: статьи по устной истории / Пер. с нем. – М. : Новое издательство, 2012. – С. 421–444.
90. *Нитхаммер Л.* Евреи и русские в памяти немцев / Л. Нитхаммер // Вопросы к немецкой памяти: статьи по устной

истории / Пер. с нем. – М. : Новое издательство, 2012. – С. 468–492.

91. *Отріщенко Н.* Усна історія ЄвроМайдану: методологічні і етичні виклики / Н. Отріщенко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 273–284.
92. *Палієнко С.* Радянські археологи і Перебудова: усна історія / С. Палієнко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 176–194.
93. *Пам'ятка* учаснику археографічної експедиції з проведення інтерв'ю з усної історії // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирєв (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 35–53.
94. *Пастушенко Т.* «Солдат-переможець» як формула презентації досвіду війни в біографічних історіях колишніх радянських військовополонених / Т. Пастушенко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 102–118.
95. *Пастушенко Т.* Life History та Life Story у біографічному інтерв'ю одного «киянина»: реконструкція смислу життєвого досвіду / Т. Пастушенко // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г.

- Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 202–213.
96. *Пастушенко Т. В.* До створення Української асоціації усної історії / Т. В. Пастушенко / Український історичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 230–235.
97. *Пастушенко Т.* Способи виживання українських остарбайтерів у Райху: спогади очевидців Т. Пастушенко // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 161–179.
98. *Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів / Авт.-упор. М. Тяглий.* – К. : Український центр вивчення історії Голокосту, 2013. – 208 с.
99. *Плато А.* Міжнародний проект біографічної документації рабської та примусової праці / А. Плато // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 345–349.
100. *Привалко Т.* Особисті історії учасників та свідків подій революції гідності: джерелознавчий аспект / Т. Привалко // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 184–192.
101. *Проскурова С. В.* Усна історія Другої світової війни на Кіровоградщині (за матеріалами етнографічних соціально-педагогічних практик студентів факультету історії та права КДПУ імені В. Винниченка 2008-2013 рр.) / С. В. Проскурова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – 2015. – Вип. 22. – С. 17–31.
102. *«Прошу вас мене не забувати»: усні історії українських остарбайтерів / гол. ред. Г. Грінченко; упоряд. І. Ястреб, Т. Пастушенко та ін.* – Харків : Право, 2009. – 208 с.
103. *Пусько І. А.* Висвітлення українсько-польського протистояння 1938–1944 років на Волині на матеріалах усної історії / І. А. Пусько // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 218–229.
104. *Пушкарева Н.* Устная история: гендерный аспект / Н. Пушкарева // У пошуках власного голосу: усна історія як

- теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 39–49.
105. *Пушук І.* Застосування методики усної історії під час дослідження трагедії українсько-польського протистояння на терені Острозького і Здолбунівського районів у 1938–1944 рр. / І. Пушук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. – 2016. – Вип. 25. – С. 92–99.
106. *Пушук І.* Усна історія – джерело до вивчення українсько-польського конфлікту на Волині в період Другої світової війни / І. Пушук // Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19-20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 204–218.
107. *Радченко Ю.* Війна та нацистська окупація очима підлітка. Інтерв'ю з Галиною Гнатівною Хоткевич / Ю. Радченко // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 331–344.
108. *Реброва І.* Проект «Імена замість номерів. Книга пам'яті в'язнів концентраційного табору Дахау» («Namen statt Nummern. Gedächtnisbuch für die Häftlinge des Konzentrationslager Dachau») / І. Реброва // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 361–365.
109. *Рождественская Е.* Статус события и статус субъекта: фигура остарбайтера на фоне / Е. Рождественская // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 25–38.
110. *Розенталь Г.* Цілюща дія розповідання історій: до питання про умови розповідання історій у контексті дослідження та терапії / Г. Розенталь // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 42–58.
111. *Романова І.* Мир: история местечка, рассказанная его жителями (опыт изучения локальной истории методами устной истории) / И. Романова, И. Маховская // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 145–159.
112. *Ряжських Є.* Проблема ресоціалізації репатріантів у воронезьких проектах усної історії / Є. Ряжських // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 236–242.

113. *Селяни і місто: феномен сприйняття урбанізаційних процесів у селянській традиції (матеріали історико-археографічних експедицій Північним Приазов'ям)* / Упоряд. В. М. Константінова. – К., 2012. – 416 с.
114. *Середа В.* Усна історія як метод і методологія: деякі проблеми створення та інтерпретації усної історичних джерел / В. Середа, Л. Малес // *Україна Модерна*. – 2007. – № 11. – С. 159–165.
115. *Спогади і світлини* // Макар Ю., Горний М., Макар В. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915–1947). Дослідження. Спогади. Документи. – Т. 2. – Чернівці : Букрек, 2014. – С. 255–658.
116. *Спогади-терни.* Про моє життя німецьке...: Спогади про перебування на примусових роботах у нацистській Німеччині / Гол. ред., вступ. ст. Г. Г. Грінченко; упоряд., коментар І. Є. Реброва. – Харків : Право, 2008. – 448 с.
117. *Створення Української асоціації усної історії* // *Україна Модерна*. – 2007. – № 11. – С. 261–263.
118. *Сторожко Т.* Побут ромів України в період нацистської окупації у дитячих спогадах / Т. Сторожко // *Геноцид ромів України в період Другої світової війни: вивчення, викладання, комеморація: Матеріали науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.)*. – К., 2016. – С. 111–125.
119. *Сторожко Т.* Цигани Охтирщини (за матеріалами усних джерел та родинних фотоархівів) / Т. Сторожко, Н. Зіневич // *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. – 2009. – Т. 19 (2). – С. 621–632.
120. *Стяжкина Е.* Устная история: институционализация направления в исследовательских практиках историков Донбасса / Е. Стяжкина // *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело*. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 88–102.
121. *Таборанський С.* Проблеми усної історії на XV Міжнародному конгресі історичних наук у Бухаресті (1980 р.) / С. Таборанський // *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело*. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 225–235.

122. *Тимофеева Н.* Немцы и Германия в памяти российских ветеранов войны: парадоксы восприятия // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 123–130.
123. *Тимофеева Н.* Питання війни і миру у воронезьких проектах усної історії / Н. Тимофеева // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 350–355.
124. *Товарянська О.* Українсько-німецькі взаємини у пам'яті колишніх вояків дивізії «Галичина» / О. Товарянська // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 214–224.
125. *Товарянська О.* Усні історії колишніх вояків дивізії «Галичина». Інтерв'ю з Зеноном Івановичем Врублевським / О. Товарянська // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 308–330.
126. *Томсон А.* Чотири зміни парадигм в усній історії / А. Томсон // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 7–24.
127. *Трансформації релігійності в умовах полікультурного регіону (матеріали археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упоряд. І. І. Лиман. – Запоріжжя: АА ТанDEM, 2011. – 360 с.*
128. *Усна історія Голодомору 1932–1933 років у Північному Приазов'ї: матеріали історико-археографічних експедицій / Упоряд.: В. М. Константінова. – Запоріжжя: АА ТанDEM, 2009. – 532 с.*
129. *Усна історія Голодомору 1932–1933 років у Північному Приазов'ї. Бердянський вимір / Упоряд.: І. І. Лиман, В. М. Константінова. – Запоріжжя : АА ТанDEM, 2009. – 302 с.*
130. *Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки) / За ред. В. Мороко; Укр. ін-т нац. пам'яті, Запоріз. нац. ун-т., Іст. ф-т, Запоріз. облдержадмін., Департамент культури, туризму, національностей та релігій. – Вип. 1. – К. : К. І. С., 2015. – 176 с.*
131. *Усна історія російсько-української війни (2014–2016 роки) / За ред. Г. Васильчука та В. Мороко; Укр. ін-т нац. пам'яті, Запоріз. нац. ун-т., Іст. ф-т, Запоріз. облдержадмін.,*

Департамент культури, туризму, національностей та релігій, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Запоріж. відділення. – Вип. 2. – К., 2016. – 464 с.

132. *Усноісторичні* свідчення ромів, які пережили переслідування, а також неромських свідків // Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів. – К. : Український центр вивчення історії Голокосту, 2013. – С. 93–143.
133. *Феррейра М.* Інституціоналізація та розвиток усної історії: 10 років Міжнародній асоціації усної історії / М. Феррейра // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 25–41.
134. *Ханенко-Фрізен Н.* У пошуках суб'єкта: усна історія в плюральному світі / Н. Ханенко-Фрізен // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 11–24.
135. *Ханенко-Фрізен Н.* Усна історія деколективізації в Україні 1990-х рр.: селянський досвід / Н. Ханенко-Фрізен // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 370–376.
136. *Цыганская* дорога: Воспоминания Ивана Корсуна (Публикация Н. Бессонова) // Голокост і сучасність. – 2009. – № 2 (6). – С. 172–210.
137. *Шелеп Ю.* Архівні та усноісторичні джерела до вивчення партійних працівників Радянської України 1970 – початку 1980-х рр.: інформаційний потенціал і досвід інтерпретації / Ю. Шелеп // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 203–214.
138. *Шелеп Ю.* Влада і суспільство крізь призму особистих досвідів партійних працівників (на матеріалах західних областей Української РСР 1970-х – поч. 1980-х років) / Ю. Шелеп // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 195–210.

139. *Штик А.* Проект «Архів усної історії» Музею Варшавського повстання / А. Штик // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 282–283.
140. *Archiwistyka społeczna: podręcznik* / Pod. red. K. Ziętał. – Warszawa, 2012. – 148 s.
141. *Bartmiński J.* O wartościach słowa mówionego / J. Bartmiński // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 9–16.
142. *Borkowski I.* Współczesny prasowy wywiad dziennikarski: techniki prowadzenia, opracowanie, publikacja / I. Borkowski // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2011. – № 1. – S. 57–80.
143. *Borowik C.* Audiowizualna epoka / C. Borowik // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 17–20.
144. *Czajkowski T.* Program Historia mówiona realizowany w Ośrodku «Brama Grodzka – Teatr NN» w Lublinie / T. Czajkowski // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 31–34.
145. *Historia mówiona – elementarz* / Pod. red. Stasiak M., Kurkowska-Budzan M., Szpak E., Jarząbek M., Drobnik A. – Warszawa : Narodowe Centrum Kultury, 2008. – 40 s.
146. *Jankowska A.* Historia mówiona. Inicjatywy lubelskie / A. Jankowska // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 35–46.
147. *Jarząbek M.* It is good to ask good questions – posing questions in oral history interview as a theoretical problem / M. Jarząbek // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2016. – № 6. – S. 21–32.
148. *Kierzkowski M.* Nowe możliwości badawcze. Oral history w USA w dobie rewolucji digitalnej / M. Kierzkowski // Historyka. – 2011. – T. XLI. – S. 155–164.
149. *Kierzkowski M.* Oral history and historical education in Poland. Possibilities and application / M. Kierzkowski // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2016. – № 6. – S. 81–100.
150. *Kubiszyn M.* Edukacyjne implikacje projektu dokumentacyjnego i animacyjnego w środowisku lokalnym – między teorią a praktyką. «Historia Mówiona Miasta Lublina» Ośrodka Brama

- Grodzka – Teatr NN / M. Kubiszyn // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2012. – № 2. – S. 101–124.
151. *Kudela-Świątek W.* Awangarda i outsiderzy. Rozważania o polskiej historii mówionej pomiędzy historią publiczną a dyskusją akademicką / W. Kudela-Świątek // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2015. – № 5. – S. 111–139.
152. *Kudela-Świątek W.* From private memory to the collective image of the Ukrainian Holodomor / W. Kudela-Świątek // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2016. – № 6. – S. 33–65.
153. *Kurkowska-Budzan M.* Informator, świadek historii, narrator – kilka wątków epistemologicznych i etycznych oral history / M. Kurkowska-Budzan // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2011. – № 1. – S. 9–34.
154. *Kuzko-Zwierz K.* Historia mówiona w muzeach. Przegląd projektów prowadzonych przez polskie placówki muzealne / K. Kuzko-Zwierz // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2015. – № 5. – S. 91–110.
155. *Lewandowska I.* Oral history we współczesnej Polsce – badania, projekty, stowarzyszenia / I. Lewandowska // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2011. – № 1. – S. 81–104.
156. *Maubach F.* Świadek historii. Swobodne wspomnianie a krytyka źródła historycznego – o ambiwalencji metody w zachodnioniemieckiej oral history około roku 1980 / F. Maubach // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2013. – № 3. – S. 39–73.
157. *Mücke P.* Dole i niedole czeskiej oral history (1990–2012) / P. Mücke // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2013. – № 3. – S. 131–161.
158. *Paćławska E.* Zróżnicowanie gatunków mowy w tekstach historii mówionej / E. Paćławska // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasuła S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 47–62.
159. *Ratkowska-Widlarz L.* Narracje (relacje świadków) w warsztacie antropologa kultury. Pamięć i antropologia / L. Ratkowska-Widlarz // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2011. – № 1. – S. 35–56.
160. *Smith G.* A short history of the Oral History Society, c. 1973–2013 / G. Smith // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2013. – № 3. – S. 93–131.

161. *Stolarz A.* Historia mówiona w warsztacie historyka mentalności / *A. Stolarz // Pamięć i Sprawiedliwość.* – 2012. – № 2 (20). – S. 103–114.
162. *Vaněk M.* Czeska oral history w perspektywie globalnej. Podobieństwa i różnice / *M. Vaněk // Wrocławski rocznik historii mówionej.* – 2013. – № 3. – S. 161–175.
163. *Wylegała A.* Polacy w Galicji podczas drugiej wojny światowej: doświadczenie i pamięć / *A. Wylegała // Wrocławski rocznik historii mówionej.* – 2014. – № 4. – S. 47–70.
164. *Zętar J.* Jak «czytać» stare fotografie? / *J. Zętar // Dziedzictwo kulturowe Żydów na Lubelszczyźnie / Pod red. M. Kubiszyn, G. Żuk, M. Adamczyk-Garbowska, S. J. Żurek.* – Lublin : Ośrodek «Brama Grodzka – Teatr NN», 2003. – S. 43–48.

Додаткова

1. *Афанасьєва Л.* З досвіду вивчення соціокультурних процесів у Запорізькому Приазов'ї (проекти Лабораторії соціологічних досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького) / *Л. Афанасьєва, Л. Глинська // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен.* – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 110-119.
2. *Бессонов Н.* Нарративные источники как один из информационных ресурсов цыгановедения / *Н. Бессонов // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів.* – 2008. – Т. 15. – С. 73–94.
3. *Винницька І.* «Усні спогади як джерела до новітньої історії України: українські жінки в лихолітті Другої світової війни» / *І. Винницька // «Комунікативні горизонти усної історії»: матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 17-18 травня 2013 р. / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко].* – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 86–97.
4. *Вороніна Т.* Героїзм по-БАМівськи: конструювання біографічних наративів будівників Байкало-Амурської магістралі / *Т. Вороніна // Схід-Захід.* – 2008. – Вип. 11-12. – С. 251–264.
5. *Голубев А.* Устная история советского туризма в Финляндию в 1950–1991 гг. / *А. Голубев // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г.*

- Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 57–63.
6. *Джерела пам'яті: історико-краєзнавчий альманах*. – Тернопіль : Астон, 2007. – Вип. 1: Народжені для випробувань / [упоряд.: Т. Ю. Нагайко]. – 232 с.
 7. *Іріоглу Ю. О.* Модернізаційні процеси в середовищі болгарського населення Північного Приазов'я у 20–30-ті роки ХХ століття за матеріалами усної історії / Ю. О. Іріоглу // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України: зб. наук. праць VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 6-8 жовтня 2005 р.) / Під заг. ред. М. В. Дедкова. – Запоріжжя, 2005. – С.95–99.
 8. *Календарова В.* Пам'ять як об'єкт дослідження (Дослідницькі та видавничі проекти з історії пам'яті про блокаду в Центрі усної історії ЄУСПб, 2001–2005 рр.) / В. Календарова // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 356–360.
 9. *Кісь О.* Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор / О. Кісь // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 171–191.
 10. *Кісь О.* Феміністські засади усної жіночої історії / О. Кісь // Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко]. – Харків, 2016. – С. 119–132.
 11. *Ковальчук Л.* Актуальність вивчення феномену тоталітаризму: співвідношення архівних джерел і усної історії / Л. Ковальчук // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 229–243.
 12. *Козирев В.* Без минулого немає майбутнього, а сьогодення виглядає безглуздим фарсом / В. Козирев // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю.

- Головко, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 29–31.
13. *Кузьменко О.* Образ «страху» як етноконстанта фольклорних наративів про історичні драми першої половини ХХ ст. / О. Кузьменко // «Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді»: Матеріали Міжнар. наук. конф., [м. Львів] 25-26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О. Кісь, Г. Грінченко, Т. Пастушенко]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 83–101.
 14. *Лабачевська В.* Ритуал у повсякденні війни (про архаїчну ритуальну практику в роки Другої світової війни за матеріалами польових досліджень у Білорусі) / В. Лабачевська // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 150–160.
 15. *Лапан Т.* Інтерв'ю з Анною Павлівною Помірчою (Міжнародний проект збору документальних свідчень про долі людей, яких було залучено до рабської та примусової праці) / Т. Лапан // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 190–240.
 16. *Маркевич Ю.* Вступне заняття на тему усної історії / Ю. Маркевич, О. Зінчук // Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943 / Під ред. О. Зінчук. – Люблін : Petit, 2012. – С. 296–302.
 17. *Маркевич Ю.* Усна історія: на шляху до діалогу і взаєморозуміння / Ю. Маркевич // Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943 / Під ред. О. Зінчук. – Люблін : Petit, 2012. – С. 235–236.
 18. *Меляков А.* Про перспективи розширення джерельної бази досліджень історії українців-остарбайтерів / А. Меляков // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 139–155.
 19. *Мільчев В.* «Ми їдемо в село...» / В. Мільчев, А. Мільчева // Усна історія Степової України: Запорізький край / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирев (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головко, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький

- національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 17–21.
20. *Невигадане. Усні історії остарбайтерів* / Авт.-упоряд., ред., вступ, ст. Г. Г. Грінченко. – Харків : Райдер, 2004. – 236 с.
 21. *Педуряк Л. Голод 1946–1947 годов в Молдавии: проблемы осмысления и отображения травматического опыта в исследованиях устной истории* / Л. Педуряк // *Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., [м. Одеса] 8-11 жовтня 2015 р. / [Упоряд. Г. Грінченко].* – Харків, 2016. – С. 173–183.
 22. *Полек Т. «Усна історія в епоху змін» – виклики академічності та публічності* / Т. Полек // *Місто: історія, культура, суспільство.* – 2017. – № 2. – С. 241–244.
 23. *Положення про Інститут усної історії Запорізького національного університету* // *Усна історія Степової України: Запорізький край* / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирєв (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 70–73.
 24. *Проскурова С. Усна історія Вільшанського району (на матеріалах студентської етнографічної експедиції)* / С. Проскурова // *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.* – 2013. – Вип. 18. – С. 226–236.
 25. *Савченко І. Досвід першої експедиції* / І. Савченко // *Усна історія Степової України: Запорізький край* / Ред. кол. тому: А. Бойко (гол. ред.), М. Фролов (заст. гол. ред.), Д. Швець (заст. гол. ред.), В. Козирєв (відп. секр.), В. Брехуненко, Н. Белік, Ю. Головка, В. Мільчев, А. Соколовський, В. Ткаченко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Запорізький національний університет; Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького. – Запоріжжя, 2008. – Т. 1. – С. 26–28.

26. Суковатая В. Устніе історії, гендерная пам'ять і женские стратегії виживання в епоху сталінізму / В. Суковатая // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2010. – № 2. – С. 331–378.
27. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Горохівський район* / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 308 с.
28. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Іваничівський і Локачинський райони* / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 345 с.
29. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Любомльський і Шацький райони* / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 320 с.
30. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Рожищенський і Маневицький райони* / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 382 с.
31. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Турійський район* / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 324 с.
32. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Володимир-Волинський район* / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 420 с.
33. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Камінь-Каширський, Любешівський, Ратнівський і Старовижівський райони* / упоряд. і авт. коментарів І. Пушук; за заг. ред. почесного доктора Луцького національного технічного університету, народного депутата України Я. П. Федорчука. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 336 с.
34. Ханенко-Фрізен Н. Про усні свідчення та продукування значень: українсько-канадські дослідницькі практики / Н. Ханенко-Фрізен // Схід-Захід. – 2008. – Вип. 11-12. – С. 109–138.

35. *Черепанова Р.* Устная история: От «социальных рамок памяти» – к обретению субъекта / Р. Черепанова // У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / Ред. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : Торгсін плюс, 2010. – С. 192–201.
36. *Bielak A.* Możliwości systematyki materiałów historii mówionej / A. Bielak // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 63–80.
37. *Filipkowski P.* Historia mówiona i wojna / P. Filipkowski // Wojna. Doświadczenie i zapis / Pod red. S. Buryły i P. Rodaka. – Kraków : Universitas, 2006. – S. 13–35.
38. *Fiternicka-Gorzko M.* Historia mówiona: od metody historycznej do interdyscyplinarnego podejścia badawczego / M. Fiternicka-Gorzko // Opuscula sociologica. – 2012. – № 2. – S. 5–25.
39. *Grinchenko G.* Ehemalige «Ostarbeiter» berichten. Erste Auswertungen eines Oral-History-Projektes aus der Ostukraine // Hitlers Sklaven. Lebensgeschichtliche Analysen zur Zwangsarbeit im internationalen Vergleich. Herausgegeben von Alexander von Plato, Almut Leh und Christoph Thonfeld unter Mitarbeit von Elena Danchenko, Joachim Riegel und Henriette Schlesinger (Internationales lebensgeschichtliches Dokumentationsprojekt zur Sklaven- und Zwangsarbeit.) / G. Grinchenko. – Wien : Böhlau, 2008. – S. 230–240.
40. *Kierzkowski M.* Historia mówiona – próba definicji pojęcia / M. Kierzkowski // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2014. – № 4. – S. 5–20.
41. *Kierzkowski M.* Jakiej historii potrzebuje Europa Środkowo-Wschodnia? Szanse historii mówionej // Porównania. Czasopismo poświęcone zagadnieniom komparatystyki literackiej oraz studiom interdyscyplinarnym. – 2010. – № 7. – S. 43–56.
42. *Niderla A.* Kategoria swój – obcy w relacjach historii mówionej (na wybranych przykładach) / A. Niderla // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, Sebastian Wasiuta. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 81–86.
43. *Pałka J.* W poczuciu niezasłużonej infamii – wstępne wyniki projektu dotyczącego żołnierzy ludowego Wojska Polskiego / J. Pałka, K. Żłobicka // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2015. – № 5. – S. 77–90.

44. *Plato A.* Historia a psychologia – historia mówiona a psychoanaliza. Zarys problemu i przegląd literatury / A. Plato // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2013. – № 3. – S. 5–39.
45. *Polowy M.* Wojna widziana oczyma dziecka / M. Polowy // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 115–130.
46. *Shostak N.* On Oral History and the Production of Meaning: Notes from the Ukrainian Canada / N. Shostak // Україна Модерна. – 2007. – № 11. – С. 25–47.
47. *Sobczyk M.* Teoria i dzieje historii mówionej / M. Sobczyk // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 21–30.
48. *Wasiuta S.* Mówienie (o) historii / S. Wasiuta // Historia mówiona w świetle etnolingwistyki / Red. Niebrzegowska-Bartmińska S., Wasiuta S. – Lublin : Polihymnia, 2008. – S. 105–114.
49. *Wojdon J.* The Polish American narratives, memories and identities in the historian's job / J. Wojdon // Wrocławski rocznik historii mówionej. – 2016. – № 6. – S. 67–79.

Интернет-ресурси

1. *Відеоспогади* учасників визвольного руху: ветерани УПА, підпільники ОУН, санітари, свідки історичних подій // Благодійний фонд «Героїка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geroika.org.ua/category/videospohady>
2. *Відкритий архів* Інституту історії Церкви Українського католицького університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ichistory.org.ua>
3. *Документальний фільм «Ромський Голокост. Сповідь. Живі свідчать»* (Закарпаття) // Канал «Myroslav Horvat» на YouTube, 16.03.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=WP0gUQRq118>
4. *Документальний фільм «Три історії Галичини»* // Канал «Vasil P» на YouTube, 12.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=Nws4Yqf-Lzg>
5. *Истории спасения евреев Праведниками народов мира* // Яд Вашем. Мемориальный комплекс истории Холокоста

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yadvashem.org/yv/ru/righteous/stories.asp>
6. *Історія Голоду*. Розкажіть, як ваша родина пережила 1932–1933 роки // Історична правда, 12.11.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/columns/2010/11/12/3926>
 7. *Кримські татари в місцях спецпоселень після депортації в 1944 році* // Український інститут національної пам'яті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua/news/krimski-tatari-v-mistsyakh-spetsposelen-pislya-deportatsii-v-1944-rotsi>
 8. *М(ої) Розповіді: Усна історія і міські досвіди* // Центр міської історії Центрально-Східної Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lvivcenter.org/uk/ust>
 9. *Маркаускас Ю. Устная история в цифровом архиве: проблемы и возможности* / Ю. Маркаускас // Материалы проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://genocid.lt/UserFiles/File/ES/ORAHIS/Pranesimai/RU/Juozas_Markauskas_RU.pdf
 10. *Неписана історія*. 1939–1945. Розкажіть, як ваша родина пережила Другу світову // Історична правда, 19.04.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/04/19/4945068>
 11. *Петренко О.* Три розповіді. Вчительки «зі сходу» та «бандерівський край» / О. Петренко // [Historians.in.ua](http://www.historians.in.ua), 8.02.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/574-olena-petrenko-try-rozpovidi-vchytelky-ziskhodu-ta-banderivskiy-krai>
 12. *Програма «Студії живої історії»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://live-history-blog.org>
 13. *Проект «Дом смерти 1939–1955 гг. Известия от восставшей памяти»* (англ. House of Death 1939–1955. News of a Resurrected Memory (REMEMOR)) Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы. Призван увековечить память людей из разных стран – поляков, бельгийцев, французов,

- американцев, канадцев, британцев, литовцев, немцев, русских и других, отбывавших заключение и погибших в нацистском лагере для военнопленных, действовавшем с начала Второй мировой войны, позднее – в советских лагерях для военнопленных и подразделения ГУЛАГа, действовавших в Литве, в деревне Мацайкай Шилутского уезда [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rememor.eu>
14. *Проект «Забытый в Европе ГУЛАГ»* Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.amnesiagulag.eu>
15. *Семінар-діалог з Наталією Ханенко-Фрізен* // Канал «Відеолекції на історичному факультеті КНУ» на YouTube, 22.05.2015 [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=StwIHHgsros>
16. *Сомлай К.* Интервью о жизни в качестве источников для исторических исследований: архивные инструменты, базы данных и переработка собранных материалов / К. Сомлай // Материалы проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://genocid.lt/UserFiles/File/ES/ORANIS/Pranesimai/RU/Katalin_Somlai_RU.pdf
17. *Спогади* 17-х очевидців з України опублікували на міжнародному порталі «Пам'ять Нації» (про їхнє життя у часи радянської та німецької окупацій) // Меморіальний музей тоталітарних режимів «Територія Терору», 12.02.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.territoryterror.org.ua/uk/museum/news/details/?newsid=188>
18. *Спогади* Петра Франка – співв'язня Патріарха Йосифа Сліпого // Канал «Живе телебачення» на YouTube, 8.04.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=zrNOvEbfOuk>
19. *Спогади* про депортацію: «Я буду говорити до останнього подиху» // «Дзеркало Коломиї», 18.05.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dzerkalo.media/spogadi-pro-deportatsiyu-ya-budu-govoriti-ostannogo-podihu-video>

20. *Стонкиене М.* Правовые аспекты оцифровывания устной истории / М. Стонкиене // Материалы проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://genocid.lt/UserFiles/File/ES/ORAHIS/Pranesimai/RU/Marija_Stonkiene_RU.pdf
21. *Трансформація* громадянського суспільства: усна історія української селянської культури 1920–1930-х років [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://drc.usask.ca/projects/pcuh/transformation/ukr/index.php>
22. *Українська асоціація усної історії* [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://oralhistory.com.ua>
23. *Український інститут національної пам'яті* [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.memory.gov.ua>
24. *Український освітній проєкт «Усна історія»* [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ustnayaistoriya.info>
25. *Усноісторичні свідчення ромів, які пережили геноцид. Геноцид ромів (циган) в добу окупації України (1941–1944): дослідження, викладання, увічнення пам'яті // Український центр вивчення історії Голокосту* [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://romagenocide.com.ua/usnoistorychni-svidchennya-romiv-yaki-perezhyly-henotsyd>
26. *Чапиго Д.* Почему мы записываем полные интервью об истории жизни? / Д. Чапиго // Материалы проекта «Обмен и распространение в Европе практик документирования, сохранения и интерпретации устной истории жертв нацизма и сталинизма» Центра исследования геноцида и резистенции жителей Литвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://orahis.eu/uploads/pranesimai/RU/Dominik_Czapigo_RU.pdf
27. *Archiwum Historii Mówionej // Museum Emigracji* [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://archiwumemigranta.pl>
28. *Archiwum Historii Mówionej // Muzeum Pamięci Sybiru – oddział Muzeum Wojska w Białymstoku* [Електронний ресурс]. – Режим доступа : https://www.sybir.com.pl/pl/s/index_people

29. *Archiwum historii mówionej* // Muzeum Powstania Warszawskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej.html>
30. *Audiohistoria* – Archiwum Historii Mówionej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.audiohistoria.pl/web>
31. *Centrum Dokumentacyjne* // Centrum Historii Zajezdnia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zajezdnia.org/historia/centrum-dokumentacyjne/#1450479162171-47896585-10d4>
32. *Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej. Archiwum Historii Mówionej* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://e-historie.pl>
33. *Historia mówiona* // Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.msz.gov.pl/pl/p/rie_gb_pl/mediateka/historia_mowiona
34. *Historia mówiona* // Projekt «Shtetl Routes» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shtetlroutes.eu/pl/keyword/historia-mowiona>
35. *Instytut Pamięci Narodowej* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ipn.gov.pl>
36. *Kierzkowski M. Źródła ustne (audiowizualne) w kontekście badań historycznych. Próba metodologicznego oglądu statusu relacji ustnych / M. Kierzkowski* // Grodzka Gate – NN Theatre [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/doccontent?id=25574>
37. *Polskie Towarzystwo Historii Mówionej* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pthm.pl>
38. *Program edukacyjny «Świadkowie Historii»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://swiadkowiehistorii.pl>
39. *Program historia mówiona. Wspomnienia o Lublinie i Lubelszczyźnie* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://teatrnn.pl/historiamowiona>
40. *Projekt «Krzyż-Kreuz w XX wieku. Polska i niemiecka pamięć rewnego miasta»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kreuz-krzyz.pl>
41. *Projekt «Polacy na Wschodzie (PnW)»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.polacynawschodzie.pl>

42. *Świadkowie Historii* // Centrum Historii Zajezdnia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zajezdnia.org/historia/centrum-dokumentacyjne/#1450479162038-4d4523ec-0caa>

Навчальне видання

Укл. Сичевський Антон Олександрович

Методичні рекомендації
до семінарських занять та самостійної роботи з
обов'язкової освітньої компоненти

«Усна історія: теорія і методика досліджень»

В авторській редакції